

Mirjami Honkanen
Hilla Kaarti

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö
Opinnäytetyö, 2019

TUTKIMUS NÄIN MINÄ PÄRJÄÄN! -ARVIOINTIMENETELMÄN KÄYTÖSTÄ OPPIMISYKSIKKÖ LAMPUSSA

TIIVISTELMÄ

Mirjami Honkanen ja Hilla Kaartti

Tutkimus Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän käytöstä oppimisyksikkö Lampussa

53 s., 4 liitettä

Syksy 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Lyhty ry:n oppimisyksikkö Lampun kanssa, joka tarjoaa päivä- ja työtoimintaa kehitysvammaisille nuorille. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa Näin minä pärjään! -arviointimenetelmään liittyvistä käyttäjäkokemuksista. Arviointimenetelmää käytetään oppimisyksikkö Lampussa apuna asiakkaiden tuen tarpeiden arvioinnissa. Tutkimuskysymykset olivat, miten arviointimenetelmää käytetään oppimisyksikkö Lampussa, millaisia kokemuksia asiakkailla ja työntekijöillä on menetelmästä ja miten sen käyttö edistää asiakasosallisuutta. Opinnäytetyössä tarkastellaan myös kirkon kehitysvammatyötä, sillä seurakuntalaisten osallisuus ja siihen liittyvä saavutettavuus kuuluvat olennaisesti seurakuntatyön kehittämiseen.

Tutkimuksen aineisto koostui neljän oppimisyksikkö Lampun asiakkaan ja neljän työntekijän teemahaastatteluista. Asiakkaiden haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Työntekijöistä kolme osallistui ryhmähaastatteluun ja yksi yksilöhaastatteluun. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysilla.

Asiakkaat ja työntekijät käyttivät arviointimenetelmää yhdessä oppitunneilla, ja asiakkaat pitivät kahdenkeskisestä ajasta oman ohjaajan kanssa. Arviointimenetelmää käytettiin keskustellen ja konkretisoiden. Asiakkailla oli sekä positiivisia, negatiivisia että neutraaleja kokemuksia sen käytöstä. Arviointimenetelmän todettiin olevan työntekijöille helppokäyttöinen, mutta sekä asiakkaiden että työntekijöiden haastatteluissa korostui, että asiakkaat tarvitsivat paljon työntekijöiden tukea sen käytössä. Tärkeää oli, että työntekijät tunsivat asiakkaat, joiden kanssa menetelmää käyttivät ja osasivat arvioida asiakkaan kykyä ymmärtää arviointimenetelmän kysymyksiä ja vastata niihin. Arviointimenetelmän keskeiseksi ongelmaksi työntekijät nostivat sen työntekijäkeskeisyyden ja sen, ettei se sopinut niiden asiakkaiden käyttöön, jotka eivät osaa lukea, reflektoida omia taitojaan ja ilmaista itseään kirjoittamalla. Tärkeää olisi kehittää menetelmiä niin, että myös vaikeammin vammaiset tulisivat osalliseksi niiden käytöstä.

Asiasanat: arviointimenetelmät, kehitysvammaisuus, kvalitatiivinen tutkimus, osallisuus, teemahaastattelut

ABSTRACT

Mirjami Honkanen and Hilla Kaartti

A research on the usage of an evaluation method called This is how I manage! in a special education unit Lamppu

53 p., 4 appendices

Autumn 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Option in Christian Youth Work

Bachelor of Social Services

This thesis was carried out in cooperation with a Lyhty ry's special education unit Lamppu which provides day and work activities for disabled adolescents. The purpose of this thesis was to provide information about This is how I manage! related user experiences. The evaluation method was used in special education unit Lamppu as an ancillary tool to assess the clients' needs. Questions of the thesis were how one uses the evaluation method at special education unit Lamppu, what kind of experiences Lamppu's clientele and employees have about the usage of the evaluation method and how its usage improves the clientele's involvement. Church's work with people with disabilities is also examined in this thesis for the involvement of the parishioners and accessibility are a crucial part of the development work in congregations.

Research material consisted theme interviews with four clients and four employees from special education unit Lamppu. The clients were interviewed individually. The employees were interviewed as a group of three and one individual was interviewed separately. The material was analyzed with content analysis.

The clients and employees used the evaluation method together in lessons and the clients appreciated the mutual time spent at the evaluation with their own instructor. They used the evaluation method by discussing and concretizing. The clients had positive, negative and neutral experiences about using it. The evaluation method was noticed to be easy to use for the employees but according to the interviews of both the clients and employees the clients needed support from the employees in application of the method. It was imperative that employees knew their clients with whom they used the evaluation method and that they could assess the clients' ability to comprehend and answer the questions of the evaluation method. Key issues with the evaluation method according to the employees were the emphasis on the employee and that it was not suitable for clients who could not read, reflect their own skills and express themselves in writing. It is essential to develop various methods so that also the severely mentally disabled could be involved in application.

Keywords: Evaluation methods, Involvement, Mental disability, Qualitative research, Theme interviews

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
2 KEHITYSVAMMAISUUS.....	6
2.1 Kehitysvammaisuuden määritelmiä.....	6
2.2 Laitoshuollosta inklusioajatteluun	8
2.3 Kehitysvammaisten koulutus.....	9
3 KEHITYSVAMMAISTEN OSALLISUUS.....	11
3.1 Osallisuus, itsemääräämisoikeus ja yhdenvertaisuus	11
3.2 YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus.....	12
3.3 Selkokieli	12
4 KEHITYSVAMMAPALVELUITA OHJAAVA LAINSÄÄDÄNTÖ.....	15
5 KIRKKO JA KEHITYSVAMMAISUUS	17
5.1 Kehitysvammatyön perusta ja tarkoitus kirkossa	17
5.2 Saavutettavuus kirkossa.....	18
6 NÄIN MINÄ PÄRJÄÄN! -ARVIOINTIMENETELMÄ.....	19
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	20
7.1 Tutkimuskysymykset.....	20
7.2 Laadullinen tutkimus	20
7.3 Teemahaastattelu	21
7.3.1 Asiakkaiden haastattelut.....	22
7.3.2 Työntekijöiden haastattelut.....	23
7.4 Aineiston analysointi	23
8 TULOKSET	25
8.1 Arviointimenetelmän käyttötavat	25
8.2 Asiakkaiden käyttökokemukset.....	26
8.3 Työntekijöiden käyttökokemukset.....	27
8.4 Asiakasosallisuus	29
9 JOHTOPÄÄTÖKSET, POHDINTA JA ARVIOINTI	31

9.1 Tavoitteen toteutumisen ja tulosten arviointi.....	31
9.2 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys.....	33
9.3 Ammatillinen kasvu	36
9.4 Jatkotutkimus ja Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän kehittämissideat	37
LÄHTEET.....	40
LIITE 1. Tutkimuslupa.....	46
LIITE 2. Haastattelurunko	47
LIITE 3. Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän esimerkkilomake.....	49
LIITE 4. Esimerkki aineiston analysoinnin apuna käytetyn taulukon rakenteesta	51

1 JOHDANTO

Viimeisen kymmenen vuoden aikana media on nostanut esiin monia erilaisia kehitysvammaisuuteen liittyviä henkilöitä ja ilmiöitä. Kultaisen Venlan vuonna 2011 voittanut sarja Toisenlaiset frendit kuvaa naapureina asuvan kaveriporukan arkea (Kultainen Venla. Arkisto. 2011; Yle. Areena. Ohjelmat. Toisenlaiset frendit). Yhteistyötahomme Lyhty ry:n toiminnan yhteydessä perustettu neljän miehen punkbändi Pertti Kurikan nimipäivät edusti Suomea vuoden 2015 Euroviisuissa Itävallassa (Yle. Aiheet. Musiikki. Pertti Kurikan nimipäivät). British Broadcasting Corporation eli BBC kirjoitti suomalaisesta mallista Maija Mattilasta artikkelin keväällä 2018 (Mohamud 2018).

Kehitysvammaisten henkilöiden elämäntilanne ja siihen liittyvät käsitykset ovat kokeneet suuren muutoksen viime vuosikymmeninä. Vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus sekä oikeus elää ja osallistua yhteiskunnassa ovat korostuneet nykyisessä vammaispolitiikassa ja politiikan muutosten myötä kehitysvammaisten palvelujärjestelmä on vähitellen muuttunut. (Mietola 2018, 136.) Ei myytävänä! -kansalaisaloite, jolla vastustettiin vammaisten henkilöiden välttämättömien ja elämänmittaisten palveluiden kilpailutusta, keräsi 72 059 kannattajaa 12.12.2017 mennessä ja eteni eduskuntaan (Kansalaisaloite.fi. Selaa kansalaisaloitteita. Vammaisten henkilöiden välttämättömän avun ja tuen kilpailuttamisen lopettaminen). Eduskunta hylkäsi lakialoitteen, mutta tunnusti sen esiin nostamat ongelmat. Talousvaliokunta laati mietinnön, johon sisältyvät lausumaehdotukset eduskunta hyväksyi. Nämä lausumaehdotukset velvoittavat nykyistä hallitusta toimiin vammaisten henkilöiden aseman parantamiseksi. (Kehitysvammaliitto 2019.)

Yhteistyötahomme on Helsingin lyhytaikaiskoti ja työpaja Lyhty ry, joka on yleishyödyllinen voittoa tavoittelematon yhdistys. Se on perustettu vuonna 1993 ja sen tavoitteena on edistää kehitysvammaisten, heidän omaistensa ja koko yhteiskunnan hyvinvointia. Lyhty ry tarjoaa kehitysvammaisille henkilöille asumispalveluja ja työ- ja päivätoimintaa, sekä oppimisympäristön kehitysvammaisille nuorille

aikuisille. Lisäksi Lyhty ry järjestää tapahtumia sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintaa. (Lyhty ry.)

Lyhty ry:n oppimisyksikkö Lamppu järjestää työ- ja päivätoimintaa 13 kehitysvammaiselle nuorelle. Oppimisyksikkö Lampussa he voivat täydentää peruskoulussa oppimiaan tietoja ja vahvistaa elämässä tarvittavia taitoja. Toiminta on yksilöllistä ja jokaiselle asiakkaalle asetetaan omat tavoitteet. Oppimisyksikkö Lamppu pyrkii luomaan asiakkailleen itseluottamusta vahvistavan, terapeuttisen ja turvallisen oppimisympäristön, joka tukee itsenäistä toimimista yhteiskunnassa ja arjessa. Oppimisyksikkö Lamppu sijaitsee Lyhty ry:n tiloissa Helsingin Konalassa. Omien tilojensa lisäksi se järjestää toimintaansa Lyhty ry:n tilojen ulkopuolella, kuten esimerkiksi uimahalleissa, kuntosaleilla, näyttelyissä ja tapahtumissa. (Lyhty ry. Työ- ja päivätoiminta. Oppimisyksikkö Lamppu.)

Oppimisyksikkö Lampussa otettiin käyttöön vuoden 2017 vammaispalveluiden kilpailutuksen myötä arviointimenetelmiä, joista Näin minä pärjään! on yksi. (Tiia Halonen, henkilökohtainen tiedonanto 14.11.2018). Näin minä pärjään! on selkokielen arviointimenetelmä, joka on tarkoitettu välineeksi selvittämään erilaista avun ja tuen tarvetta. Arviointimenetelmää voidaan hyödyntää esimerkiksi palvelusuunnitelmaa tehtäessä. (Rajalahti, Ristikartano, Kosola, Ahlström & Koski 2013, 3.) Muita oppimisyksikkö Lampussa käytössä olevia arviointimenetelmiä ovat TOIMI sekä toimintaterapeuttien käyttämät MOHOST, VQ-FI ja RAI-ID. Oppimisyksikkö Lampusta kerrottiin, että sitä hyödyttäisi siellä käytettävistä arviointimenetelmistä tehty tutkimus. (Minna Pietikäinen, henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2018.) Valitsimme Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän tutkimuksemme kohteeksi, koska sitä ei ollut tutkittu oppimisyksikkö Lampun käytössä aikaisemmin.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jossa haastattelimme neljää oppimisyksikkö Lampun asiakasta ja neljää työntekijää. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa Näin minä pärjään! -arviointimenetelmään liittyvistä käyttäjäkokemuksista. Tutkimme sitä, miten arviointimenetelmää käytetään oppimisyksikkö Lampussa, millaisia kokemuksia asiakkailla ja työntekijöillä on menetelmästä ja miten sen käyttö edistää asiakasosallisuutta.

2 KEHITYSVAMMAISUUS

2.1 Kehitysvammaisuuden määritelmiä

Vammaisuus on kattotermi monille erilaisille vammaisuuden muodoille, joista kehitysvammaisuus on yksi muoto (World Health Organization. Health topics. Disabilities). Vammaisia henkilöitä on maailmassa World Health Organizationin (2011, 11) viimeisimmän arvion mukaan yli biljoona, eli noin 15 % maailman ihmisistä. Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen julkaisemassa blogikirjoituksessa kerrotaan, että vuonna 2016 Suomessa oli 241 872 työikäistä vammaisuuksia saavaa henkilöä (Gissler & Sainio 2016). Kehitysvammaliiton arvioiden mukaan Suomessa on noin 40 000 kehitysvammaista ihmistä (Kehitysvammaliitto. Kehitysvammaisuus).

Kehitysvammaisuus on käsitteenä laaja-alainen ja eri aikoina eri oppisuunnissa ja tieteenaloilla se on ymmärretty eri tavoin. Kehitysvammaisten ihmisten ominaisuudet, edellytykset ja tarpeet sekä heille suunnattujen palveluiden tavoitteet, tehtävät ja mahdollisuudet nähdään eri tavalla riippuen siitä, minkä tieteenalan näkökulmasta kehitysvammaisuutta tarkastellaan. (Seppälä 2010, 180, 183.)

Viime vuosikymmeninä kehitysvammaisuus on käsitteellistetty ja luokiteltu pääasiassa lääketieteen termein. Lääketieteellisesti tarkasteltuna kehitysvammaisuus ymmärretään elimelliseksi ja rakenteelliseksi häiriöksi, pysyväksi tilaksi, jonka seurauksena normaali kehitys estyy. Diagnostinen, luokitteleva tutkimus on kuvailevaa ja tuottaa oireyhtymän tai häiriön tunnistamiseen käytettäviä kriteerejä. Lääketieteellisessä diagnostiikassa keskeinen kehitysvammaisuuden kriteeri on älykkyydosamäärä. (Seppälä 2010, 180–183.)

Maailman terveysjärjestön WHO:n tautiluokitus ICD-10 määrittelee älyllisen kehitysvammaisuuden tilaksi, jossa mielen kehitys on estynyt tai epätäydellinen. Eriytyisesti kehitysiässä syntyvät älylliset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset kyvyt ovat heikosti kehittyneitä. Nämä kyvyt ovat yhteydessä yleiseen älykkyystasoon. Älylliseen kehitysvammaisuuteen saattaa liittyä lisäksi muita henkisiä tai fyysisiä

häiriöitä. (ICD-10 Version 2016. Mental and behavioural disorders. F70-F79 Mental retardation.)

The American Association on Intellectual and developmental Disabilities -järjestön AAIDD:n esittämän mallin mukaan älylliselle kehitysvammaisuudelle ovat ominaisia merkittävät rajoitteet sekä henkisessä että käytännön toiminnassa, kuten monissa arjen ja käytännön taidoissa. Älyllinen kehitysvamma on syntynyt ennen 18 vuoden ikää. (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. Intellectual Disability. Definition.)

Vammaisliike on luonut vammaisuuden sosiaalisen mallin, joka on vaihtoehtoinen näkökulma hallitsevalle lääketieteelliselle määrittelylle. Sosiaalinen malli ei kiellä lääketieteellistä vamman määritelmää. Sen mukaan vamma on yksilöllinen piirre, josta ei suoraan seuraa toimintarajoitteita, vaan toimintarajoitteet ovat sosiaalisesti tuotettuja ja yhteiskunnallisen sarron seurausta. (Miettinen 2010, 48–49.) Yksilön kasvu- ja toimintaolosuhteet ja hänen asemansa yhteisössä sekä poliittiset ja kulttuuriset tekijät vaikuttavat olennaisesti siihen, millaisia vaikutuksia yksilön rakenteellisilla ominaisuuksilla on hänen kehitykselleen (Seppälä 2010, 184). Esimerkiksi ennakkoluulot, syrjintä, fyysisen ympäristön esteet ja eriytetty koulutus ovat esteitä, joita yhteiskunta vammaisten ihmisten tielle asettaa. Yksilön muuttamisen sijaan mahdollisia ongelmia tulisi ratkaista yhteiskuntaa muuttamalla. (Miettinen 2010, 49.)

Tämä kaksijakoisuus kehitysvammaisuuden luokittelussa, eli lääketieteellinen ja sosiaalinen näkökulma, ilmenee kehitysvammaisten palveluihin, etuuksiin ja elämänlaatuun liittyvissä ratkaisuissa. Lääketieteellisen diagnostiikan avulla tuodaan ilmi ihmisen vajavaisuus ja puutteellisuus ja sitä kautta palveluiden tarve. Kehitysvammaisuuden sosiaalisen määritelmän avulla pyritään päinvastaisesti osoittamaan kehitysvammaisessa ihmisessä olevat mahdollisuudet ja voimavarat. Tällöin arvion kohteena ovat ihmisen ja hänen ympäristönsä välinen suhde, toimintakyvyn tukeminen eri tilanteissa ja vaiheissa sekä osallistumisen ja sosiaalisten roolien vahvistaminen. (Seppälä 2010, 185.)

2.2 Laitoshuollosta inklusioajatteluun

1900-luvun alussa Suomessa rakennettiin ensimmäiset laitokset kehitysvammaisille. Heidän määränsä laitoksissa kasvoi 1980-luvun puoliväliin asti, jolloin lähes 8 000 kehitysvammaista asui laitoksissa. Suurin osa kehitysvammaisista asui Suomessa kuitenkin perheidensä luona ja laitoksissa olivat pääasiassa ne, joiden perheet eivät voineet huolehtia heistä. (Miettinen & Teittinen 2014, 63–64.) Laitokset sijaitsivat erillään muusta yhteisöstä ja ne olivat Vehmaksen (2005, 56) mukaan tehokas väline sen ajan sosiaalisen järjestyksen ja arvomaailman ylläpitämisessä. Vammaisten henkilöiden ajateltiin olevan työhön kelpaamattomia ja heidän poikkeavuutensa nähtiin uhkana yhteiskunnalliselle järjestykselle ja yhtenäisyydelle. Heidän sulkemisensa pois yhteisöstä laitoksiin takasi sen, etteivät he alkaisi kapinoida vallinnutta sosiaalista järjestystä vastaan. (Vehmas 2005, 56–57.)

Laitoshuollon lisäksi Suomessa ei ollut 1900-luvun alussa lähes lainkaan muuta tukea kehitysvammaisille ja heidän perheilleen (Miettinen & Teittinen 2014, 64). Vuonna 1958 Suomessa astui voimaan vajaamielislaki, minkä seurauksena laitoshoidon määriteltiin keskeisimmäksi kehitysvammaisten asumismuodoksi. Maaan perustettiin erityishuoltopiirit, joihin rakennettiin keskuslaitoksia. (Teittinen 2012, 66.) Vajaamielislain myötä rakennettiin myös päivätoimintakeskuksia, joita keskuslaitokset valvoivat. Päivätoimintakeskukset oli aluksi tarkoitettu lapsille. Niiden määrä kasvoi siten, että 1970-luvun lopulla päivätoimintakeskuksia oli maassa yli sata. Toiset päivätoimintakeskuksista olivat erikoistuneet koulutukseen ja toiset työhön. (Miettinen & Teittinen 2014, 64.)

Vuonna 1977 astui voimaan laki kehitysvammaisten erityishuollosta, joka korostaa kehitysvammaisen henkilön sopeutumista yhteiskuntaan (Teittinen 2012, 66). Lain myötä kehitysvammapalveluita alettiin kehittää (Miettinen & Teittinen 2014, 64). Kehitysvammapalveluiden uudistamista ohjasi ruotsalaisen Bengt Nirjen vuonna 1963 esittelemä normalisaatioperiaate, jonka pyrkimyksenä oli mahdollistaa kehitysvammaisille olosuhteet, jotka vastasivat mahdollisimman paljon yhteiskunnan tavanomaisia olosuhteita (Vesala 2010, 125). Asenteet laitoshuoltoa kohtaan alkoivat muuttua ja normalisaatioperiaate vauhdittiin laitoksiin kohdistuvaa

kritiikkiä. Laitosasuminen oli vielä 1980-luvulla huipussaan, mutta 1980-luvulta alkaen Suomessa alkoi deinstitutionalisaatioprosessi, eli laajasti määriteltynä siirtyminen laitoshuollosta avohuollon palveluihin. (Miettinen & Teittinen 2014, 59, 64–65.)

2000-luvun alussa kehitysvammahuollossa alkoi selkeä rakenteellinen muutos. Keskeisenä ideologiana kehitysvammaisten palveluiden kehittämisessä 2000-luvulla on ollut inklusio. (Teittinen 2012, 66.) Inklusiolla tarkoitetaan pääsyä yhteiskunnan järjestelmiin ja instituutioihin eli kuulumista johonkin, jäsenyyttä ja osallistumista (Eräsaari 2005, 259). Inklusiossa ympäristöä muutetaan niin, että kaikki voivat olla mukana ja osallistua (Teittinen 2006, 361). Inklusioajattelun myötä laitoshuollosta on siirrytty entistä enemmän kohti yksilöllisempiä asumismuotoja (Teittinen 2010, 160). Asiakaslähtöisyyttä ja yksilöllisyyttä on alettu korostaa ja erityispalveluiden järjestämisestä on pyritty kohti yleisiä palveluja (Vesala 2010, 123).

2.3 Kehitysvammaisten koulutus

Kehitysvammaisten kohdalla lääketieteen ja sosiaalihuollon tarjoamien näkökulmien myötä hoivan käsitteet ovat usein olleet ensisijaisia verrattuna koulutukseen, ja koulutussisältöihin ovat vaikuttaneet esimerkiksi käsitteet kuntoutus, harjaantumisopetus, valmennus ja ohjaus. Kehitysvammaisen henkilö on nähty hoivan kohteena, ja hänen yksilölliseen ja sosiaaliseen kehitykseensä ja omiin vahvuuksiinsa ei ole panostettu. (Hakala 2013, 216–217.)

Suomessa on vasta viime vuosikymmeninä vahvistunut ymmärrys siitä, että kehitysvammaisilla henkilöillä on oikeus koulutukseen (Hakala 2013, 216). Moderneissa länsimaisissa yhteiskunnissa elää kuitenkin vahvana ajatus keskiarvoisesta ihmisyydestä. Keskiarvoisuus eli niin sanottu normaalius määritellään ja poikkeavuudet suhteutetaan siihen. Poikkeavuutta vähennetään siten, että yksilöt tuodaan keskiarvoa lähemmäs. Vammaiset ihmiset halutaan siis saada kuntoutuksen, hoidon ja opetuksen avulla toimimaan kuten ”normaalit” ihmiset. Kehitysvammaisten henkilöiden koulutuksessa tämä normaalistaminen näkyy niin,

että peruskoulua aloittavan kehitysvammaisen lapsen täytyy suoriutua opetuksen asettamista pätevyyskriteereistä, jotta hänet voitaisiin integroida yleisopetukseen. Jos lapsi ei kykene suoriutumaan asetetuista kriteereistä, hänen kykya-
sonsa pyritään saamaan samalle tasolle muiden kanssa sijoittamalla hänet erilli-
seen luokkaan, kouluun tai laitokseen. Jos on ilmeistä, ettei lapsella ole mahdol-
lisuuksia saavuttaa “normaalia” tasoa, hänet eristetään muusta yhteisöstä. Riip-
puen näkökulman valinnasta, oppilaiden välinen jako eri luokkiin, kouluihin tai lai-
toksiin voidaan nähdä joko syrjivänä tai yhdenvertaistavana tekijänä. (Vehmas
2010, 76–77.)

3 KEHITYSVAMMAISTEN OSALLISUUS

3.1 Osallisuus, itsemääräämisoikeus ja yhdenvertaisuus

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos määrittää osallisuuden jokaisen mahdollisuudeksi terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin. Lisäksi osallisuus on demokratian edellytys, joka takaa jokaisen kansalaisen oikeuden vaikuttaa. Osallisuutta voidaan tarkastella myös pienemmissä ryhmissä, kuten harrastusten ja opintojen parissa. Tällöin osallisuus ilmenee luottamuksen, arvostuksen ja tasavertaisuuden toteutumisenä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Hyvinvointi- ja terveyserot. Eriarvoisuus. Hyvinvointi. Osallisuus.) Tasavertaisuuden toteutumiseksi jokaisella ihmisellä tulisi olla itsemääräämisoikeus. Pääpiirteissään itsemääräämisoikeus tarkoittaa oikeutta yhdenvertaisuuteen, koskemattomuuteen ja henkilökohtaiseen vapauteen. Sosiaalipalveluissa itsemääräämisoikeuden tulee sisältyä asiakkaan oikeuksiin. Asiakkaan tulee saada vaikuttaa ja osallistua palveluidensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Julkaisut. Sähköiset käsikirjat. Vammaispalvelujen käsikirja. Tuki ja palvelut. Itsemääräämisoikeuden tukeminen.)

Vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta ajavat Suomessa esimerkiksi Vammaisfoorumi ry sekä vammaisneuvostot. Vammaisfoorumi ry on kolmenkymmenen valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, joka on perustettu vuonna 1999 (Vammaisfoorumi ry. Etusivu). Sen tavoitteina on yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen rinnalla edustaa Suomen vammaisjärjestöjä kansainvälisissä yhteistöissä (Vammaisfoorumi ry. Tavoitteet). Vammaisfoorumi ry korostaa arvoissaan vammaisen ihmisen osallisuutta häntä koskevissa asioissa. Järjestön päätöksentekijöinä ja vaikuttajina toimivat vammaiset henkilöt. (Vammaisfoorumi ry. Arvot.)

3.2 YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

Suomi allekirjoitti 30.3.2007 Yhdistyneiden kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen, joka hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa muutama kuukausi aikaisemmin 13.12.2006. Suomi sai sopimuksen ratifiointiin valmiiksi kesäkuussa 2016. Sopimuksen tarkoituksena on edistää jo olemassa olevien ihmisoikeuksien toteutumista vammaisten ihmisten kohdalla tasa-arvaisesti muihin verrattuna. (Ihmisoikeuskeskus. Vammaisten henkilöiden oikeudet. YK:n vammaisyleissopimus.) Vammaissopimus korostaa viranomaistahojen vastuuta siten, että viranomaistahojen tulee ottaa vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja edistäminen huomioon jokaisella hallinnonalalla. Vammaissopimus velvoittaa yksityisiä toimijoita muun muassa esteettömyyden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen. Lisäksi sopimus velvoittaa yksityisiä toimijoita tekemään kohtuullisia mukautuksia. Kohtuullisilla mukautuksilla tarkoitetaan välttämättömien ja tarpeellisten muutosten järjestelyjä yksittäistapauksissa, kuitenkin niin, etteivät ne aiheuta kohtuutonta rasitetta mukautuksen tekeväälle taholle. Tällä varmistetaan se, että vammaisen henkilö voi elää ja toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa. (Räty 2017, 34, 43–44.)

3.3 Selkokieli

Selkokeskus jaottelee kielen kolmeen muotoon, jotka ovat selkokieli, yleiskieli ja erikoiskieli. Selkokieli on näistä kolmesta sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan kielistä ymmärrettävintä. (Selkokeskus. Selkokieli. Määritelmä.) Selkokeskuksen tekemän arvion mukaan enemmän kuin joka kymmenes suomalainen tarvitsee selkokieltä, määrällisesti noin 650 000–750 000 henkilöä (Selkokeskus. Selkokieli. Tarvearvio). Suomessa selkokieltä on kehitetty lähes neljänkymmenen vuoden ajan. Selkokieltä kehitettiin alkujaan vain kehitysvammaisten henkilöiden tarpeista lähtöisin, mutta sittemmin havaittiin, että siitä hyötyvät myös muut ryhmät, kuten vanhukset sekä uussuomalaiset. Selkokielen tavoitteena on ollut lisätä kirjallisuuden ja tekstien saavutettavuutta ja siten osallisuutta. (Selkokeskus. Selkokieli. Määritelmä.) Sittemmin selkokielen käyttö on auttanut ihmisiä kirjallisen materiaalin lisäksi omien ajatusten ja mielipiteiden ilmaisussa,

informaation saamisessa ja osallisuudessa yhteiskunnallisessa keskustelussa (Kehitysvammaliitto. Selkokieli).

Kehitysvammaisten ja heidän kanssaan keskustelevien ei-vammaisten välistä vuorovaikutusta tutkittaessa on ilmennyt, että heidän välisissään keskusteluissa on keskimääräistä enemmän ongelmatilanteita. Tyypillistä on, että kehitysvammaisen on vaikea vaikuttaa keskustelun sisältöön ja hän ottaa usein tietämättömän osapuolen roolin, vaikka keskusteltaisiin häntä koskevista asioista. Kehitysvammaisen voi osoittaa olevansa keskustelussa samaa mieltä toisen osapuolen kanssa, vaikka olisi esittänyt juuri vastakkaisen näkemyksen. Kehitysvammaisen arvioi usein väärin sen, mitä toinen osapuoli voi keskusteltavasta aiheesta tietää ja esimerkiksi saattaa puhua ystävistään vain etunimellä kertomatta puhekumppanille, kenestä on kyse. (Kartio 2009b, 63–64.)

Kehitysvamma-alan työntekijöiden mukaan kehitysvammaisten kanssa toimiessa kielellisen epäsymmetrian vuoksi asioita tulee jatkuvasti selittää ja ymmärtämistä tarkistaa. Ammattilaisten on kiinnitettävä huomiota siihen, miten he tukevat kehitysvammaisen keskustelijan aloitteellisuutta ja ylläpitävät normaalia vuorovaikutusta ja edistävät molemminpuolisuutta. Jos kieli- ja vuorovaikutustaidoissa on suuria puutteita, ihminen ei välttämättä osaa itse tuoda esille keskustelun ongelmakohtia, vaan osaavamman keskustelijan tulee arvioida, missä määrin selkokieltä tarvitseva on pystynyt ymmärtämään ja seuraamaan keskustelun kulkua ja mitä asioita tulisi vielä korostaa tai selventää. Keskustelussa ongelmien osoittaminen ja korjaaminen ei ole helppoa, sillä samalla ilmaisee epäilevänsä toisen ymmärryskykyä ja vuorovaikutustaitoja. On inhimillistä, että keskusteluissa halutaan suojella omia ja toisen kasvoja, mutta ongelmallista on, jos se muuttuu liialliseksi ja epäsymmetrian korostumisen pelossa osaavampi keskustelija ei tuo esille vuorovaikutuksen ongelmia. Jos osaavampi keskustelija ei uskalla epäselvissä tilanteissa kysyä toiselta, mitä tämä tarkoitti, voidaan ajautua jatkuviin ymmärrysongelmiin. Jos ihminen kokee, ettei hän tule ymmärretyksi, voi olla, ettei hän halua keskustelussa sanoa mitään. (Leskelä 2009, 28–35.)

Osaavampi keskustelija voi edistää selkokielistä vuorovaikutusta pilkkomalla tietoa osiin ja puhumalla yhdestä asiasta kerrallaan. Tärkeää on käyttää

keskustelukumppanin ikätasolle sopivaa kieltä. Lyhyesti ja järjestelmällisesti puhuminen auttaa ymmärtämisessä. Jos keskustelukumppani ei ymmärrä jotain sanaa, se on hyvä toistaa ja antaa toiselle aikaa prosessoida sitä. Jos toinen ei toiston jälkeen ymmärrä, sana tai asia pitää selittää toisilla ilmauksilla. Sanavalinnoissa kannattaa suosia jokapäiväisiä, tuttuja puhekielen sanoja. Kehitysvammaisen voi olla vaikea käsittää ajan ja paikan ilmauksia sekä syy-seuraussuhteita, minkä vuoksi niistä puhuttaessa on tärkeää varmistaa, että keskustelukumppani ymmärtää, mistä on kyse. Puhetta tukevat keinot, kuten asioiden ja esineiden osoittaminen ja näyttäminen, piirtäminen, valmiit kuvat ja viittomat ovat usein hyödyllisiä. (Kartio 2009a, 12–24.)

4 KEHITYSVAMMAPALVELUITA OHJAAVA LAINSÄÄDÄNTÖ

Suomen perustuslaissa määritellään, että jokaiselle ihmiselle kuuluu perusoikeudet, joita ovat esimerkiksi yhdenvertaisuus, oikeus työhön ja maksuttomaan perusopetukseen sekä oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Perustuslaki on pohja nykyiselle lainsäädännölle, jonka perusteella sosiaalihuoltopalvelut tarjotaan. (L 731/1999.) 2000-luvun alussa voimaan tullut laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista takaa oikeuden saada laadukkaita sosiaalihuollon palveluita ja hyvää kohtelua (L 812/2000). Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on ehkäistä syrjintää ja edistää yhdenvertaisuutta (L 1325/2015).

Ensisijaisesti vammaisten henkilöiden tarvitsemat palvelut järjestetään osana sosiaalihuoltolain määrittämää palvelujärjestelmää. Sosiaalihuoltolaki on säädetty hyvinvoinnin sekä sosiaalisen turvallisuuden edistämiseksi ja ylläpitämiseksi. Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on taata asiakaskeskeisyyden toteutuminen jokaisen ihmisen kohdalla sekä määrittää asiakkaan oikeudet hyvään palveluun. (L 1301/2014.) Mikäli vammaisen henkilö ei saa hänelle sopivia tai riittäviä palveluja sosiaalihuoltolain piiristä, hänelle arvioidaan vammaispalvelulain tai kehitysvammalain mukaiset palvelut. (Invalidiliitto. Tietoa. Vammaisten oikeudet. Vammaispalvelut ja sosiaalihuoltolaki.) Vammaispalvelulaki, eli laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, on tehty sitä varten, että vammaisen henkilön edellytykset elää ja toimia yhdenvertaisesti yhteiskunnan jäsenenä toteutuisivat. Lisäksi lailla ehkäistään ja poistetaan vamman aiheuttamia haittoja ja esteitä. (L 380/1987.) Kehitysvammalaki, eli laki kehitysvammaisten erityishuollosta, säättää ”erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai hänen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja” (L 519/1977). Samanaikaisesti, kun Suomi ratifioi YK:n vammaissopimuksen, kehitysvammalakia muutettiin itsemääräämisoikeutta vahvistavaksi ja rajoitustoimenpiteitä vähentäväksi laiksi. Lain mukaan erityishuolto on järjestettävä siten, että henkilölle turvataan mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen hänen omissa asioissaan. Hänen mielipiteensä, toiveensa, etunsa ja

yksilölliset tarpeensa tulee huomioida ja häntä on kohdeltava kaikin tavoin niin, että hänen vakaumustaan, ihmisarvoaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. (L 381/2016.)

Lainsäädäntö, joka koskee sosiaalipalveluja, on suurelta osin niin sanottua puitelainsäädäntöä. Sen aukkoja täydennetään erilaisilla palveluja koskevilla laatu- tai kehittämissuosituksilla. Näitä suosituksia ei kuitenkaan aina oteta huomioon. Palvelun laadun valvomista ja todentamista varten on kehitetty valvontaohjelmia. Nykyinen sosiaali- ja terveysalan valtakunnallinen valvontaohjelma on käynnissä vuodesta 2016 vuoteen 2019. Vuoden 2018 valvottaviksi painoalueiksi valittiin seitsemän alaa, joista yhtenä oli vammaispalvelut. Valvontaviranomaiset tarkastelevat palveluissa valvontaohjelmakaudella kolmea kokonaisuutta. Nämä kokonaisuudet ovat palveluiden rakenne, palveluiden saatavuus sekä palveluiden sisältö ja laatu. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sähköiset käsikirjat. Vammaispalvelujen käsikirja. Johtaminen, valvonta ja tilastot. Vammaisalan viranomaiset ja valvonta. Sosiaalihuollon valvonta. Valtakunnallinen valvontaohjelma.)

Hallitus antoi eduskunnalle esityksen vammaispalvelulain ja kehitysvammalain yhdistämisestä. Laki annettiin eduskunnan käsittelyyn 27.9.2018 ja sen on tarkoitus astua voimaan 1.1.2021. Uuden lain kerrotaan turvaavan riittävät ja yksilölliset palvelut kaikille vammaisille henkilöille. Laki edesauttaisi vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta sekä osallisuutta. Lain myötä YK:n vammaissopimuksen sekä lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteet toteutuisivat Suomen vammaislainsäädännön osalta. Tavoitteena on, että vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus ja osallisuus vahvistuvat palvelutarpeen arvioinnista sen suunnitteluun sekä toteutukseen asti. Tavoitteena on myös taata vammaisten henkilöiden perusoikeudet esimerkiksi asumisen tuen, henkilökohtaisen avun sekä kuljetuspalvelujen osalta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sähköiset käsikirjat. Vammaispalvelujen käsikirja. Ajankohtaista. Vammaislainsäädännön uudistus.)

5 KIRKKO JA KEHITYSVAMMAISUUS

5.1 Kehitysvammatyön perusta ja tarkoitus kirkossa

Raamatun alkulehdillä kerrotaan, että ”Jumala loi ihmisen kuvakseen, Jumalan kuvaksi hän hänet loi” (1. Moos. 1:27) ja kuinka ”Jumala katsoi kaikkea tekemäänsä, ja kaikki oli hyvää.” (1. Moos. 1:31). Kehitysvammatyö kirkossa perustuu kristilliseen ihmiskäsitykseen, jonka mukaan jokainen ihminen on arvokas ja ainutkertainen. Ihminen on arvokas Jumalan luomistyön ja olemassaolonsa vuoksi, ei tekojensa, saavutustensa, asemansa tai ominaisuuksiensa ansiosta. (Suomen ev.lut. kirkko. Diakonia. Sosiaalinen hyvinvointi ja ihmissuhteet. Vammaisuus. Kehitysvammaisuus.) Elämä on Jumalan ihmiselle antama lahja ja jokaisella on oikeus nähdä itsensä arvokkaana ja iloita olemassaolostaan. Jumala loi ihmiset erilaisiksi ja elämään yhdessä toistensa kanssa. Eläessään Jeesus kohtasi erilaisia ihmisiä, piti syrjittyjen puolta ja opetti rakastamaan Jumalaa ja toisia ihmisiä. Hän kärsi ja kuoli kaikkien ihmisten puolesta ja osoitti, että Jumalan rakkaus ja pelastus kuuluvat yhdenvertaisesti kaikille. Jumalan rakkaus ei luokittele, syrji tai aseta ihmisiä keskenään eriarvoiseen asemaan, vaan kutsuu kristittyjä rakentamaan saavutettavampaa ja yhdenvertaisempaa kirkkoa. (Rajala 2012, 8–9.)

Kehitysvammatyön tarkoituksena on puolustaa kehitysvammaisten oikeuksia kirkossa ja tukea heidän hengellisyyttään ja oikeuttaan uskonelämän hoitamiseen (Kirkko Helsingissä. Kehitysvammaisille). ”Vain kaikille avoin kirkko on uskottava Kristuksen kirkko.” (Suomen ev.lut. kirkko. Diakonia. Sosiaalinen hyvinvointi ja ihmissuhteet. Vammaisuus. Kehitysvammaisuus). Työtä tehdään yhteistyössä kehitysvamma-alan järjestöjen ja toimijoiden sekä viranomaisten kanssa. Päätoimisten kehitysvammatyön pappien ja diakonien lisäksi osassa seurakunnista kehitysvammatyö on nimetty jonkin diakoniatyöntekijän työalaaan. (Suomen ev.lut. kirkko. Diakonia. Sosiaalinen hyvinvointi ja ihmissuhteet. Vammaisuus. Kehitysvammaisuus).

5.2 Saavutettavuus kirkossa

Kirkon saavutettavuusohjelma julkaistiin vuonna 2012 ja sen tarkoituksena on edistää kaikkien ihmisten mahdollisuutta osallistua kirkon toimintaan riippumatta heidän ominaisuuksistaan. Ohjelmassa käsitellään sitä, mitä saavutettavuuden eri osa-alueet kirkossa tarkoittavat ja millä keinoilla sitä voidaan lisätä seurakunnissa. Osa-alueita ovat fyysinen saavutettavuus eli esteettömyys, asenteellinen ja taloudellinen saavutettavuus sekä viestinnän, päätöksenteon ja strategian saavutettavuus. Saavutettavuus kuuluu ohjelman mukaan kirkon perustehtäviin. Vastuuta siitä ei kuitenkaan tule ulkoistaa kasvottomalle kirkolle, vaan jokaisen seurakuntalaisen, työntekijän ja luottamushenkilön tulee toiminnallaan edistää sitä. Esteettömämmän ja yhdenvertaisemman kirkon eteen on tehtävä jatkuvasti töitä. Ohjelma korostaa asenteellisen saavutettavuuden merkitystä. (Rajala 2012, 3–7, 14, 25.)

Kehitysvammaisille ja heidän läheisilleen järjestetään kirkossa erityistoimintaa, kuten ryhmiä, leirejä ja rippikouluja. Kirkossa on yli 40 vuoden ajan järjestetty vuosittain eri puolilla Suomea valtakunnallisia kehitysvammaisten kirkkopyhiä. (Suomen ev.lut. kirkko. Diakonia. Sosiaalinen hyvinvointi ja ihmissuhteet. Vammaisuus. Kehitysvammaisuus.) Esimerkiksi Helsingin seurakuntayhtymässä järjestetään valtakunnallisten kehitysvammaisten kirkkopyhien lisäksi muutaman kerran vuodessa Saavu-messuja, joissa erityisesti huomioidaan saavutettavuus ja esteettömyys (Kirkko Helsingissä. Saavu-messu yhdistää erilaiset ihmiset). Esimerkki viestinnällisestä saavutettavuudesta on kirkon selkokielisten verkkosivut (Rajala 2012, 29). Myös Raamattu on julkaistu selkokielellä.

6 NÄIN MINÄ PÄRJÄÄN! -ARVIOINTIMENETELMÄ

Tutkimamme Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän ovat tuottaneet yhteistyössä Kehitysvammaliitto, Kehitysvammaisten Palvelusäätiö ja Vammaispalveluhankkeen Etevan osahanke. Se on julkaistu vuonna 2013. Arviointimenetelmä on kehitetty, jotta asiakas ja palvelun tarjoaja saisivat tietoa siitä, millaista tukea ja apua asiakas tarvitsee. Tästä tiedosta voi olla apua esimerkiksi palvelusuunnitelmaa tehtäessä. (Rajalahti ym. 2013, 3–4.) Palvelusuunnitelma tehdään yksilöllisesti ja sen on tarkoitus olla ohjaamassa palvelua ja toimintaa läpi palvelun tuottamisen ajan. Siihen voidaan palata ja sitä voidaan päivittää tarpeen mukaan. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Julkaisut. Sähköiset käsikirjat. Vammaispalvelujen käsikirja. Asiakasprosessi. Asiakassuunnitelma ja palvelusuunnitelma.)

Näin minä pärjään! -arviointimenetelmä on 88 sivun pituinen materiaali, joka on saatavilla sekä paperisena että sähköisenä versiona. Se sisältää neljä osiota, jotka ovat ”Kuka minä olen?”, ”Kysymyksiä avun ja tuen tarpeista”, ”Kysymysten koontilomake” ja ”Minulle läheisten ihmisten kommentteja avun ja tuen tarpeistani”. Arviointimenetelmän kaksi ensimmäistä osiota koostuvat lomakkeista, joissa on kysymyksiä teemoittain. Kysymysten asettelussa on käytetty tarkentavia ja avaavia apukysymyksiä. Esimerkiksi kysyttäessä raha-asioiden hoitamisesta, lomakkeessa on selitetty, mitä raha-asiat voivat olla. Kysymyksiin on mahdollista vastata rastittamalla vaihtoehtoista ”kyllä” ja ”ei” sekä kirjoittamalla vapaisiin kenttiin. Lomakkeen täyttäjää voi määritellä avun ja tuen tarvettaan asteittain yhdestä neljään. Tällöin vaihtoehtoja ovat esimerkiksi ”1) Pärjään, jos autat tarvittaessa”, ”2) Pärjään, jos kerrot minulle ohjeita ja olet lähelläni”, ”3) Pärjään, jos teet osan tehtävästä kanssani” sekä ”4) Pärjään, jos autat minua koko ajan”. Lisäksi arviointimenetelmässä on käsiteltäviin teemoihin liittyviä kuvia. (Rajalahti ym. 2013.) Opinnäytetyön liitteessä 3 on esimerkki arviointimenetelmän tehtävälomakkeista. Sen käyttämiseen opinnäytetyön liitteenä on saatu lupa Arne Rajalahdelta, joka on Kehitysvammaisten Palvelusäätiön kiinteistötoimen johtaja ja yksi arviointimenetelmän tekijöistä.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimuskysymykset

1. Miten Näin minä pärjään! -arviointimenetelmää käytetään oppimisyksikkö Lampussa?
2. Millaisia kokemuksia oppimisyksikkö Lampun asiakkailta ja työntekijöillä on Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän käytöstä?
3. Miten Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän käyttö edistää asiakasosallisuutta?

7.2 Laadullinen tutkimus

Toteutimme opinnäytetyömme kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus tarkastelee tutkittavaa ilmiötä kokonaisvaltaisesti, yksityiskohtaisesti ja aina ainutlaatuisena tapauksena. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavalle asialle ei aseteta ennakko-oletuksia tai hypoteeseja, joihin tutkimustuloksia vertailtaisiin tai joihin ne pohjautuisivat. Saadut tulokset kuvaavat täten todellisuutta, joka on moninainen. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että tutkija ei määrää, mikä tutkimuksessa ja sen tuloksissa on tärkeää. Objektiivisuuden toteutuminen tutkimuksessa on kuitenkin vähintäänkin erilaista, mitä perinteisessä mielessä käsitetään. Tämä johtuu siitä, että tutkija on aina sidoksissa tutkittavaan ja tieto, joka prosessista syntyy, on tutkijan tulkintaa. Tutkimusta tehdessä olisikin siis tärkeää tunnistaa omat ennakko-oletukset ja lähtökohdat, jotta niitä voi tarkastella kriittisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161–164.) Laadulliselle tutkimukselle ominaiseen tapaan (Hirsjärvi ym. 2009, 164) rajasimme haastateltavien määrän tarkasti tiettyihin oppimisyksikkö Lampun asiakaisiin satunnaisotoksen sijaan.

7.3 Teemahaastattelu

Haastattelimme neljää oppimisyksikkö Lampun asiakasta ja neljää työntekijää. Haastattelut toteutettiin oppimisyksikkö Lampussa rauhallisessa tilassa. Valitsimme tutkimusmetodiksi haastattelun, koska se tuki mielestämme parhaiten opinnäytetyömme tarkoitusta. Haastattelu on tyypillinen aineiston keruutapa laadullisessa tutkimuksessa ja siihen liittyy paljon etuja. Haastattelu on ennen kaikkea joustava tapa kerätä aineistoa ja sen avulla voidaan selvittää, mitä ihmiset ajattelevat, tuntevat ja kokevat. Haastattelutilanteessa ollaan tutkittavan kanssa suorassa vuorovaikutuksessa ja hänen ilmeensä ja eleensä voidaan nähdä. Haastateltava ihminen on aktiivinen osapuoli ja hänellä on tilaisuus kertoa aiheesta vapaasti ja laajasti. Haastattelutilanteessa on mahdollista käydä keskustelua haastateltavan kanssa ja selventää ja syventää saatavia tietoja esimerkiksi pyytämällä perusteluja tai esittämällä lisäkysymyksiä. (Hirsjärvi ym. 2009, 185, 204–205; Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Haastattelijalla voi säädellä kysymysten esittämisjärjestystä, toistaa kysymyksiä, selventää ilmausten sanamuotoja ja korjata väärinkäsityksiä. Haastattelun etu on myös se, että vastaajiksi voidaan valita henkilöitä, joilla on tietoa tai kokemusta tutkittavasta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74.)

Haastattelulla on etujen lisäksi myös ongelmia. Se on aikaa vievää ja vaatii haastattelijalta huolellista suunnittelua ja haastattelijan roolin ja tehtävien sisäistämistä. Ihmisellä on taipumus antaa haastattelutilanteessa sosiaalisesti suotavia vastauksia, mikä voi heikentää haastattelun luotettavuutta. Vastauksiin voi myös vaikuttaa se, että haastattelutilanne saatetaan kokea pelottavaksi tai uhkaavaksi. (Hirsjärvi ym. 2009, 206.)

Toteutimme haastattelut teemahaastatteluina, joille ominaista Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 47) mukaan on se, ettei haastattelu etene tarkkojen valmiiksi mietittyjen kysymysten ja niiden tarkan järjestyksen varassa. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa teemat ja aihepiirit ovat haastateltaville samat, mutta kysymysten muoto ja niiden esittämisen järjestys voi vaihdella. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa käytetään valmiiksi pohdittuja kysymyksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.)

Koska haastateltavia oli niin vähän, heidän anonymiteettinsä turvaamiseksi emme käytä heistä yksilöityjä koodeja tutkimustuloksia esittäessämme. Suorissa lainauksissa, joissa haastattelijoiden ja haastateltavien puheenvuoroja tuodaan rinnakkain esiin, käytämme haastattelijasta, eli kysyjästä lyhennettä “K” ja haastateltavasta, eli vastaajasta lyhennettä “V”.

7.3.1 Asiakkaiden haastattelut

Haastattelimme asiakkaat yksitellen. Haastattelutilanteissa meillä oli mukana haastateltavien täyttämät Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän tehtävät. Otimme ne mukaan konkretisoidaksemme käsiteltävää asiaa. Ennen haastatteluiden toteuttamista kävimme oppimisyksikkö Lampussa pelailemassa ja viettämässä haastateltavien kanssa aikaa, jotta lieventäisimme haastattelutilanteiden mahdollista jännitystä. Taltioimme haastattelut äänittämällä. Lisäksi videoimme haastattelut, joissa haastateltavan kanssa käytimme kuvakortteja kommunikoinnin tukena. Kuvakortit ovat puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointia (Verineri.net. Arki ja palvelut. Kommunikointi). Puhetta korvaavasta kommunikoinnista käytetään lyhennettä AAC, joka tulee sanoista Augmentative and Alternative Communication (Papunet. Tietoa. Mitä on puhevammaisuus? Puhetta korvaava kommunikointi). Ohessa esimerkki kuvakorttien käyttämisestä haastattelusamme.

K: Okei, no kokeillaan näiden käyttämistä. Jos sun pitäis valita, että kumman kuvan valitset liittyen tähän tehtävään, että miltä tämän tekeminen on tuntunu, ni kumpi se ois noista?

V: *(Miettii ja osoittaa hymynaamaa.)*

K: Tää? Mitäs se tarkoittaa?

V: Et se on mennyt hyvin.

K: On mennyt hyvin. Onko ollu koskaan semmonen tilanne, ku ootte tehny näitä tehtäviä, että oisit valinnu tämän? *(Osoittaa surunaamaa.)*

V: No välillä se on tuntunu vaikeelta, mut helpolta muuten.

Leskelän (2009, 28–35) mukaan kehitysvammaisten kanssa keskustellessa on tärkeää arvioida, missä määrin kehitysvammaisen ymmärtää keskustelun sisältöä ja mitä asioita hänelle tulisi selventää ja korostaa. Loimme

haastattelutilanteista mahdollisimman keskustelunomaisia ja ohjasimme keskusteluja kysymysten avulla. Tarkoituksenamme oli kysyä avoimia kysymyksiä, jotka olivat lyhyitä ja mahdollisimman helposti ymmärrettäviä. Käyttäessämme suljettuja kysymyksiä teimme tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastatteluiden aikana pidimme taukoja haastateltavien toiveita kuunnellen. Haastatteluiden päätteeksi kävimme haastattelutilanteiden herättämät ajatukset ja tunteet läpi yhdessä haastateltavien kanssa.

7.3.2 Työntekijöiden haastattelut

Työntekijöiden haastattelemisessa käytimme täsmäryhmähaastattelua. Haastateltavamme olivat kaikki oppimisyksikkö Lampun työntekijöitä ja siten valikoituneet haastateltaviksi. Yksi työntekijöistä ei aikataulullisista syistä johtuen voinut osallistua ryhmähaastatteluun, joten toteutimme hänen kanssaan yksilöhaastattelun. Käytimme samaa haastattelurunkoa kuin ryhmähaastattelussa. Täsmäryhmähaastattelulle on ominaista, että haastateltavat ovat tarkoin valikoituja ja haastattelun aiheen asiantuntijoita. Ryhmähaastattelun keinoin saadaan lyhyessä ajassa vastauksia monilta haastateltavilta. Ryhmähaastattelussa ohjataan keskustelua löyhästi antaen haastateltavan ryhmän keskustella kysymyksistä vapaasti. Mikäli joku ryhmäläisistä ei saa suunvuoroa, haastattelua ohjataan siten, että hän saa kerrottua ajatuksensa. (Hirsjärvi 2008, 62.)

7.4 Aineiston analysointi

Haastatteluiden jälkeen litteroimme keräämämme aineiston. Litterointitarkkuus riippuu analyysitavasta, ja sisällönanalyysissa riittää usein, että kirjoitetaan ylös kaikki haastattelussa sanottu, mutta ei merkitä esimerkiksi painotuksia ja taukoja (Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 49). Valitsimme analyysitavaksi sisällönanalyysin, minkä vuoksi litteroimme keräämämme aineiston sanatarkasti, eli kirjoitimme ylös kaiken puhutun täytesanoineen. Luimme litteroitua aineistoa useaan kertaan. Se on Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 143) mukaan tärkeää, jotta aineisto tulee tutuksi ja sen analysoiminen olisi helpompaa.

Teemahaastattelun aineistoa analysoidessa se järjestetään aluksi teemoittain siten, että vastauksista poimitaan teemoihin liittyviä asioita (Eskola 2018, 219). Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 148) mukaan aineiston luokittelun pohjana voidaan käyttää tutkimusongelmia. Käytimme analysoinnissa apuna kolmea tutkimuskysymystä ja analyysin teemoiksi muodostuivat Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän käyttötavat, käyttökokemukset ja asiakasosallisuus. Tuomen ja Sarajärven (2009, 109) mukaan litteroidusta tekstistä voidaan etsiä tutkimuskysymyksiin vastauksia esimerkiksi alleviivaamalla niitä eri väreillä. Analyysiin kuuluu aineiston pelkistäminen, mikä tarkoittaa sen tiivistämistä ja pilkkomista osiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109). Eskolan (2018, 221) mukaan aineistoa tulee tiivistää niin, että sen informaatioarvo suurenee eikä merkittäviä asioita jää pois.

Valitsimme jokaiselle tutkimuskysymykselle oman värin ja aineistoa lukiessamme alleviivasimme vastauksia eri väreillä. Alleviivaamisen jälkeen jäsensimme aineistosta löytyneet vastaukset teemoittain kolmen tutkimuskysymyksen alle. Jäsentelyn jälkeen pelkistimme aineistosta löytyneet vastaukset ja keräsimme ne teemojen mukaisesti kolmeen taulukkoon. Taulukoinnissa käytimme apuna alateemoja, jotka nousivat aineistosta, sekä teemahaastatteluissa esittämiämme kysymyksiä. Käyttötavat-teeman alla kysymyksiä olivat, missä, milloin, miten, kenen kanssa ja millä perusteella arviointimenetelmää oli käytetty. Käyttökokemukset-teema jakautui positiivisiin, negatiivisiin ja neutraaleihin kokemuksiin. Asiakasosallisuus-teeman alla kysymyksiä olivat, miten arviointimenetelmän käyttö edistää asiakasosallisuuden toteutumista tai miten se vaikeuttaa sitä. Lisäksi kokosimme aineistosta löytyneitä vastauksia kysymykseen, miten arviointimenetelmää tulisi kehittää, jotta se edistäisi paremmin asiakasosallisuutta. Järjestimme haastateltavat pystyriville taulukoiden vasempaan reunaan ja alateemat ja kysymykset vaakariville taulukoiden yläreunaan (LIITE 4).

Hirsjärven (2008, 143) mukaan aineistoa tulee lukea interaktiivisesti esittäen sille kysymyksiä. Aineistoa lukiessamme ja analysoidessamme teimme muistiinpanoja ja sen lisäksi, että etsimme aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiimme, keskityimme myös huomaamaan ja refleктоimaan, miten toimimme haastattelijoina ja mitkä tekijät mahdollisesti vaikuttivat asiakkaiden vastauksiin. Kerromme näistä huomioista opinnäytetyömme pohdintaosiossa.

8 TULOKSET

8.1 Arviointimenetelmän käyttötavat

Asiakkaat kertoivat, että he olivat käyttäneet lomakkeita yhdessä omien ohjaajiensa kanssa oppitunneilla tai niiden yhteydessä. He olivat keskustelleet ohjaajiensa kanssa ja ohjaajat olivat kysyneet kysymyksiä, joihin asiakkaat olivat vastanneet. Ohjaajien esittämät kysymykset olivat olleet sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä. Lisäksi asiakkaiden mukaan ohjaajat olivat antaneet vastausvaihtoehtoja. Osa asiakkaista oli itse kirjoittanut lomakkeisiin ja osalla ohjaaja oli kirjoittanut. Kukaan asiakkaista ei ollut halunnut piirtää lomakkeisiin. Yksi asiakas oli käyttänyt apuna kuvakortteja. Käytössä oli ollut ainakin liikennevalokuva, jonka värejä asiakas oli osoittanut ohjaajan kysyessä kysymyksiä avun määrästä. Punainen väri oli tarkoittanut, että asiakas kokee tarvitsevänsä paljon apua, keltainen, että asiakas pärjää, jos häntä autetaan vähän ja vihreä, että asiakas pärjää täysin itsenäisesti.

Sitä tehdään sillä tavalla, että kysytään toisiltamme kysymyksiä ja ja tota sitte sitä sitte niinku pitää pitää niinku miettiä tarkalleen ottaen mitä mitä sä niinku vastaat ja tota sitte sä niinku vastaat ihan niinku mietit tar mietit mitä vastaat ja niin pois päin.

Ohjaaja on aina kysynyt sitten vaan että esimerkiksi vaikka tämmöstä kysymystä, että "onko vai eikö?".

Työntekijät kertoivat, että arviointimenetelmää oli käytetty keskustellen, haastatellen sekä sitoen arkisiin ja konkreettisiin asioihin. Lomakkeita oli täytetty oppitunneilla liittäen niiden sisällöt tunneilla käytäviin asioihin tai omina oppitunteinaan. Arviointimenetelmää oli käytetty useana eri päivänä ja viikkona koko kevään ajan. Kysyttäessä arviointimenetelmän soveltamisesta kävi ilmi, että kaikki työntekijät eivät olleet soveltaneet sitä.

V: Mulla on myös asiakkaita, joille tää menetelmä ei mun mielestä sovellu. Et tää on heille liian vaikea.

K: Okei. No miten sitä sitten on mahdollisesti sovellettu vai ooksä soveltanu joillekkin, jos se on liian vaikea?

V: Heidän kohallaan mä en oo käyttäny tätä menetelmää. Et jos on niinku ihan liian vaikea ja vastaa ihan täysin sattumanvarasesti, nii mun mielestä silloin siitä ei oo hyötyä.

Osa työntekijöistä koki puolestaan arviointimenetelmän soveltamisen välttämättömäksi.

Kyl siin piti aika paljon apukysymyksiä käyttää ja avata näitä pienempiin osiin näit kysymyksiä ja semmosii konkreettisii esimerkkejä antaa, että asiakas niinku jotain pysty vastaamaan niihin.

8.2 Asiakkaiden käyttökokemukset

Asiakkaiden kokemukset arviointimenetelmän käytöstä vaihtelivat. Kahdella asiakkaalla oli ainoastaan positiivisia kokemuksia, yhdellä lähinnä negatiivisia ja yhdellä molempia. Asiakkaat, joilla oli vain positiivisia kokemuksia, kertoivat, että tehtävien tekeminen oli kivaa ja tuntui hyvältä. Mitkään tehtävät eivät olleet tylsiä ja kaikki tehtävät olivat heidän mukaansa yhtä kivoja tai hauskoja. Toinen heistä piti siitä, että hän sai kirjoittaa omia ajatuksiaan ja toinen kertoi pitäneensä siitä, että ohjaaja kirjoitti. Äidinkielen tunneilla lomakkeisiin kirjoittaminen vahvisti asiakkaan mukaan hänen kirjoitustaitoaan. Molemmat pitivät siitä, että ohjaaja esitti kysymyksiä, joihin sai vastata. Toinen heistä kertoi pitäneensä siitä, että ohjaaja antoi vaihtoehtoja, joista asiakas sai valita. Hän myös kertoi, että hänen ohjaajansa oli osannut tukea häntä lomaketta tehdessä ja tuki oli ollut tärkeää. Tehtävien tekeminen yksin olisi hänen arvionsa mukaan ollut "vähän vaikeaa". Lomakkeen kuvat olivat toisen asiakkaan mukaan kivoja ja tekstit hyviä.

Asiakas, jolla oli arviointimenetelmästä lähinnä negatiivisia kokemuksia, kertoi, että tehtävien tekeminen oli ollut vaikeaa. Kirjoittaminen oli ollut asiakkaan mukaan vaikeaa ja hän kertoi, ettei ollut saanut mielestään riittävästi tukea siihen. Osa lomakkeen ruuduista oli hänen mukaansa kooltaan liian suuria, minkä vuoksi niitä oli haastava hahmottaa. Lomakkeen keskikokoiset ruudut olivat hänen mielestään parhaan kokoisia. Asiakas kertoi pitäneensä enemmän rastitus- ja vaihtoehtotehtävistä kuin niistä, joihin täytyi vapaasti kirjoittaa. Hän piti kuvista, mutta ne olisivat olleet hänen mukaansa parempia, jos niissä olisi ollut värejä.

K: No millasta on ollu täyttää tota lomaketta?
 V: Aivan liian vaikeeta.
 K: Osaaksä kertoo, et mikä siinä on ollu vaikeeta?
 V: No noi asiat on ollu vaikeeta kirjottaa.
 K: Joo. Onkse kirjottaminen ollu vaikeeta?
 V: On.
 K: Joo. Entäs onks näit ollu vaikee ymmärtää näitä tehtäviä?
 V: On.

Asiakas, jolla oli lomakkeista sekä positiivisia että negatiivisia kokemuksia, totesi haastattelun aikana useamman kerran, että tehtävien teko oli ollut välillä vaikeaa, muttei osannut tarkemmin kertoa, mikä siinä oli tuntunut haastavalta. Hän sanoi, ettei yksikään tehtävä ollut helppo, mutta toisaalta hän ristiriitaisesti myös sanoi, että tehtävien tekeminen oli ollut helppoa. Asiakas kertoi, ettei olisi osannut tehdä tehtäviä, jos ohjaaja ei olisi auttanut. Koska ohjaaja oli auttanut paljon, tehtävien teko oli ollut todella helppoa. Asiakkaan mukaan tehtävien teko oli ollut todella kivaa ja sujunut hyvin. Kuvat olivat hänen mielestään tärkeitä. Toisinaan asiakkaalla oli ollut olo, ettei häntä olisi huvittanut tehdä tehtäviä, mutta hän oli silloin miettinyt, että "pitäisikö kuitenkin". Asiakkaan mukaan tehtävien teosta oli ollut apua, mutta hän ei tarkentanut, millaista. Kun kysyimme, ajatteliko asiakas, että tehtävien tekeminen oli tärkeää, hän vastasi luulevansa niin. Hän kertoi, että tehtävien tekeminen oli tärkeää sen vuoksi, "että mä tiän sitte, että mitä pitää tehdä Lampussa".

8.3 Työntekijöiden käyttökokemukset

Työntekijöiden mukaan arviointimenetelmä on työntekijälle helppokäyttöinen, eikä sen käyttäminen vaadi erillistä koulutusta. Työntekijöiden käyttökokemukset olivat keskenään yhteneväisemmät kuin asiakkaiden. Poikkeuksetta kävi ilmi, että asiakkaat olivat pitäneet arviointimenetelmän parissa vietetystä kahdenkeskisestä ajasta oman ohjaajansa kanssa. Työntekijöiden arviot siitä, pitivätkö asiakkaat arviointimenetelmän käytöstä, olivat osittain poikkeavia asiakkaiden vastauksista. Arviointimenetelmän aihealueet koettiin hyvinä ja haastatteluissa kävi ilmi, että niitä voisi työntekijöiden mukaan käyttää esimerkiksi muistilistana aiheista, joita verkoston olisi hyvä käydä asiakkaan kanssa läpi. Työntekijöiden

arvion mukaan arviointimenetelmää voisi käyttää tukena alkukartoituksessa sekä palvelusuunnitelmaa tehtäessä, mutta se ei voi olla ainoa informaation lähde tai perusta kummallekaan.

Haasteena koettiin asiakkaan johdattelun välttämättömyys joissain tilanteissa, jotta vastaukset eivät olisi ristiriidassa asiakkaan aiempien vastausten tai todellisen avun ja tuen tarpeen tason kanssa. Jotta työntekijä osaisi soveltaa arviointimenetelmässä käytettäviä kysymyksiä ja antaa sopivia esimerkkejä, koettiin, että asiakas täytyy tuntea etukäteen. Työntekijöiden mukaan arviointimenetelmän totuudenmukaisen käytön onnistuminen vaihteli eri päivinä ja vastaukset saattoivat olla samankin tunnin aikana ristiriidassa toistensa kanssa. Tällöin kyse saattoi työntekijöiden mukaan olla kysymyksen ymmärtämisen vaikeudessa tai asiakkaan virheellisessä arviossa omien taitojensa suhteen.

Mä kysyin ensin, et tarviitko apua lukemisessa, nii hän vastas ensin, et ei. Ja sit mä annoin hänelle sanan eteen, että luetko, et mitä tässä lukee, niin hänhän osasi sanoa siitä kirjaimet, mutta ei osannut lukea sitä sanaa. Sit mä autoin häntä siinä ja sit sen jälkeen kysyin uudestaan, että luitko sanan kokonaan itse vai autoinko minä sinua, niin sit hän sanoi, että sinä autoit. Et hän sillein, kun kysyy vaan sen kysymyksen, niin ei hän ymmärrä, niinku käsitä, mitä se tarkoittaa. Et kyl se pitää aika tosi hyvin avata, mitä se konkreettisesti on.

Työntekijöiden arvion mukaan asiakkaiden oli haastavaa ymmärtää Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän kysymyksiä siinä käytetyn kielen vuoksi. Kielen toivottiin olevan entistäkin selkokielisempää ja yksinkertaistempaa. Käytetyn kielen lisäksi kysymykset koettiin osittain liian laajoina. Osa työntekijöistä piti toista käytössä olevaa arviointimenetelmää, TOIMI:a, jaottelultaan selkeämpänä kuin Näin minä pärjään! -arviointimenetelmää. Esimerkiksi Näin minä pärjään! -arviointimenetelmässä ollut kysymys, jossa vaihtoehtoina oli rastittaa ”kyllä” tai ”ei”, antoi liian suppeat vaihtoehdot vastaamiseen.

Ku tääl on täst kellon tuntemisesta, tai et tarvitsetko apua tai tukea ajanhallintaan, nii tässäki on aika monta asiaa sisällytetty tähän. Et ”ajanhallintaa ovat esimerkiksi kellonaikojen katsominen, kalenterin käyttäminen ja ajankulun ymmärtäminen”. Ku siin on monta asiaa, et mitä jos se asiakas sitte osaaki jonkun, että hän osaaki kattoo sitä

kelloa, mut ei hänel oo vaik päivistä mitään hajua. Et niinku minkä siinä sitte vastaat, jos vaihtoehdot on kyllä ja ei.

8.4 Asiakasosallisuus

Työntekijä kertoi, että arviointimenetelmää käytetään oppimisyksikkö Lampussa asiakkaan avun ja tuen tarpeiden huomioimiseen ja arvioimiseen. Oppimisyksikkö Lampussa tehdään lukuvuoden alussa jokaiselle asiakkaalle henkilökohtainen oppimis- ja toimintasuunnitelma, jossa voidaan työntekijän mukaan hyödyntää arviointimenetelmän vastauksia, jos asiakas pystyy täyttämään sitä omaäänisesti ja vastaamaan lomakkeen vapaisiin kenttiin. Työntekijä kertoi kopioineensa oppimis- ja toimintasuunnitelmaan suoraan asiakkaan kirjoittamaa tekstiä varmistaakseen sen, että asiakkaan oma ääni tuli suunnitelmassa näkyviin.

Haastatteluista nousi esiin, että löytämällä niitä avun ja tuen tarpeita, joita työntekijältä jäisi ilman arviointimenetelmän käyttöä huomaamatta ja huomioimatta, välttyttäisiin esimerkiksi tilanteilta, joissa työntekijä arvioi asiakkaan osaavan tiettyjä osa-alueita opiskelussa, mutta asiakas itse kokisikin epävarmuutta ja tuen tarvetta niissä. Epävarmuuden ilmenemisen myötä asiakkaan viikko-ohjelmaan voitiin lisätä kyseisen osa-alueen harjoittelua.

Asiakkaiden haastatteluista ei suoraan käynyt ilmi, miten Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän käyttö edistää asiakasosallisuutta. Kukaan asiakkaista ei osannut vastata, kun kysyimme, miksi arviointimenetelmää käytetään.

K: Osaaksä kertoo, että miksi tota lomaketta käytetään?

V: Sen takii, että että että jos tekee niinku hmm tää o tätä on aika vaikee selittää sen takia, että että että... No emmä oikeen tiedä, minkä takia tätä niinku tätä niinku käytetään.

Työntekijät nostivat haastatteluissa useamman kerran esiin sen, että Näin minä pärjään! -arviointimenetelmä on hyvin työntekijäkeskeinen. Työntekijöiden mielestä ohjaajan rooli ei saisi arviointimenetelmää käytettäessä korostua, jotta asiakkaan omat mielipiteet avun ja tuen tarpeistaan tulisivat aidosti esille. Työntekijöiden mukaan työntekijäkeskeisyyteen ajoi arviointimenetelmässä käytetty kieli.

Arviointimenetelmä määrittelee olevansa selkokielineen, mutta työntekijät olisivat kaivanneet siltä selkokielisyyttä vielä enemmän. Arviointimenetelmän asiakasosallisuutta lisäävänä ominaisuutena koettiin se, että siinä oli vaihtoehtoina vastata joko kirjoittaen tai rastittaen kahdesta tai useammasta vaihtoehdosta sopivin. Tällöin haasteena nähtiin kuitenkin luetun ymmärtämisen vaatimustaso. Haastatteluissa arviointimenetelmän arvioitiin olevan kognitiivisesti liian haastava suu-
relle osalle oppimisyksikkö Lampun asiakkaista. Haastatteluista kävi ilmi, että työntekijät joutuivat toistamiseen johdattelemaan ja avaamaan arviointimenetelmän kysymyksiä niin, että asiakas kykenisi vastaamaan niihin harkitusti, eikä esimerkiksi sattumanvaraisesti rastittaen tai omia kykyjään epärealistisesti arvioiden. Riskinä nähtiin se, että asiakkaan mielipide voi saada vaikutteita johdatte-
lusta.

Mut näissä pitää johdatella tosi paljon, jotta me saadaan ylipäänsä yhtään mitään vastauksia asiakkaalta.

Niin se, että asiakkaan oma oikeesti värittämätön mielipide tulisi, niin tällä ei kyllä hirveen pitkälle pötkitä.

Johdattelun ja vastaamiseen ohjaamisen koettiin kuitenkin olevan välttämätöntä. Esiin tuotiin riski siitä, millaista palvelua asiakkaille tarjottaisiin, jos palvelu perustuisi vain asiakkaan itsenäisesti täyttämälle arviointimenetelmälle. Tällöin asiakkaan käsitys omista tietotaidoista voi olla osallisuuden ja laadukkaan palvelun tarjoamisen esteenä. Mikäli asiakkaan arvio omista metakognitiivisista taidoista olisi suhteessa ympäröivän maailman vaatimustasoon epärealistinen, ja hän esimerkiksi arvioisi virheellisesti, että ei tarvitse apua tai tukea arjen käytännön asioissa, hänelle tarjottu palvelu olisi alimitoitettua ja riittämätöntä.

Esimerkiks, et okei tässä ihminen sanoo pärjäävänsä täysin itsenäisesti, laitetaan hänet itsenäiseen asumiseen, vaikka totuus olisi se, että ei pärjää.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET, POHDINTA JA ARVIOINTI

9.1 Tavoitteen toteutumisen ja tulosten arviointi

Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa Näin minä pärjään! -arviointimenetelmään liittyvistä käyttäjäkokemuksista. Tutkimuskysymykset olivat, miten arviointimenetelmää käytetään oppimisyksikkö Lampussa, millaisia kokemuksia asiakkailla ja työntekijöillä on menetelmästä ja miten sen käyttö edistää asiakasosallisuutta.

Saimme kattavan kuvan tavoista, joilla Näin minä pärjään! -arviointimenetelmää oppimisyksikkö Lampussa on käytetty. Arviointimenetelmää käytettiin usein soveltaen. Asiakkaat keskustelivat oppitunneilla oman ohjaajansa kanssa arviointimenetelmän lomakkeiden pohjalta omista taidoistaan, jotka liittyivät tunnilla käsiteltyihin asioihin. Keskustelujen pohjalta asiakkaasta riippuen joko asiakas itse tai ohjaaja kirjoitti lomakkeisiin vastauksia. Hakalan (2013, 216–217) mukaan kehitysvammaiset on pitkään nähty hoivan kohteina, eikä heidän vahvuuksiinsa ja yksilölliseen kehitykseensä ole panostettu. Näin minä pärjään! -arviointimenetelmästä nähdään, että tässä asiassa on menty eteenpäin. Jo arviointimenetelmän nimi kertoo, että sen lähtökohtana on ajatus siitä, että jokaisella kehitysvammaisella on yksilöllisiä kykyjä ja tärkeää on, että niin he itse kuin työntekijätkin tunnistavat ne.

Asiakkaiden haastatteluissa painottuivat heidän käyttökokemuksensa. Kokemukset vaihtelivat todella myönteisistä lähes kokonaan negatiivisiin. Asiakkaiden vastauksissa korostui se, että he pitivät kahdenkeskisestä ajasta omien ohjaajiensa kanssa ja kokivat heiltä saadun tuen todella tärkeäksi. Työntekijöiden mukaan arviointimenetelmä on hyvin työntekijäkeskeinen. Se oli heille helppokäyttöinen, mutta asiakkaille haastava erityisesti sen kielen vuoksi. Työntekijät toivoivat, että se olisi ollut entistäkin selkokielisempi. Arviointimenetelmän laajoja kysymyksiä kritisoitiin. Arviointimenetelmän kysymyksiä tulisi pilkkoa, sillä selkokielisyyttä edesauttaa käsiteltävien asioiden pilkkominen pieniin kokonaisuuksiin ja se, että puhutaan yhdestä asiasta kerrallaan (Kartio 2009a, 12–24). Selkokieli auttaa

ihmisiä ilmaisemaan omia ajatuksiaan ja mielipiteitään, mikä lisää heidän osallisuuttaan (Kehitysvammaliitto. Selkokieli).

Haastatteluiden perusteella emme saaneet kovin kattavaa kuvaa asiakkaiden näkemyksistä liittyen asiakasosallisuuteen. Tutkimustuloksissa painottui työntekijöiden vastaukset ja näkökulmat. Koska yksi tutkimuskysymyksistämme oli, miten arviointimenetelmän käyttö edistää asiakasosallisuutta, mielestämme olisi ollut tärkeää, että asiakkaiden näkökulma olisi painottunut tutkimustuloksissa enemmän. Työntekijät toivat kuitenkin laajasti esille, miten arviointimenetelmä heidän näkökulmastaan edistää tai ei edistä asiakasosallisuutta ja miten arviointimenetelmää tulisi asiakasosallisuuden näkökulmasta kehittää.

Tutkimustuloksissa kävi ilmi, että arviointimenetelmä ei sovellu kaikkien oppimisyksikkö Lampun asiakkaiden käyttöön. Asiakkaiden osallisuus vaikeutui työntekijäkeskeisyyden ja johdattelun vuoksi. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen tarkoituksena on edistää ihmisoikeuksien toteuttamista vammaisten ihmisten kohdalla tasavertaisesti muihin verrattuna. YK:n sopimus edellyttää lisäksi yksityisiltä toimijoilta esteettömyyden ja yhdenvertaisuuden edistämistä (Ihmisoikeuskeskus. Vammaisten henkilöiden oikeudet. YK:n vammaisyleissopimus). Lisäksi asiakkaan tulee saada vaikuttaa ja osallistua palveluidensa suunnitteluun ja toteuttamiseen (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Julkaisut. Sähköiset käsikirjat. Vammaispalvelujen käsikirja. Tuki ja palvelut. Itsemääräämisoikeuden tukeminen). Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän käyttö ei ole oppimisyksikkö Lampussa yhdenvertaisesti käytettävissä jokaisen asiakkaan kanssa, mikä sinällään ei ole ongelma, jos jokaisella asiakkaalla on jokin tapa tuoda tarpeensa ja toiveensa esiin. Mutta mikäli oppimisyksikössä, tai laajemmin käsiteltynä kaikissa sosiaalipalveluissa, asiakkailla ei ole yhdenvertaista mahdollisuutta ilmaista omia avun ja tuen tarpeitaan, tulisi väyliä sen ilmaisemiseen kehittää, jotta osallisuus, yhdenvertaisuus ja itsemääräämisoikeus toteutuisivat. Kehitettävien menetelmien tulisi olla esteettömiä ja saavutettavia myös sellaisten henkilöiden käyttöön, joiden kognitiiviset taidot eivät sovellu esimerkiksi oppimisyksikkö Lampussa käytössä olleen Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän käyttämiseen.

Sosiaalihuoltolain (L 1301/2014) mukaan jokainen on oikeutettu saamaan hyvää palvelua. Kehitysvammalain (L 381/2016) mukaan tämä on järjestettävä siten, että henkilölle turvataan mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen hänen omissa asioissaan. Jokaisen mielipiteet, toiveet, etu sekä yksilölliset tarpeet tulee kyseisen lain (L 381/2016) mukaan huomioida palvelua suunniteltaessa. Näin minä pärjään! -arviointimenetelmässä haasteena on, että sen käytettävyys rajoittuu vain niihin asiakkaisiin, jotka pystyvät käyttämään sitä omaäänisesti ja ilman merkittävää johdattelua. Hallituksen eduskunnalle antaman esityksen vammais- palvelulain ja kehitysvammalain yhdistämisestä tavoitteena on, että vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus ja osallisuus vahvistuvat palvelutarpeen arvioinnista sen suunnitteluun sekä toteutukseen asti (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Sähköiset käsikirjat. Vammaispalvelujen käsikirja. Ajankohtaista. Vammaislainsäädännön uudistus). Kiinnostavaa on, kuinka uuden lainsäädännön myötä itsemääräämisoikeus ja osallisuus tulevat toteutumaan käytännössä.

9.2 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Asiakkaiden haastatteluissa haasteeksi nousi ymmärrettävien ja avointen kysymysten muodostaminen ja esittäminen. Tarkastellessamme haastattelukysymyksiä olimme tyytymättömiä siihen, että niiden avulla emme saaneet asiakkailta juurikaan vastauksia asiakasosallisuudesta. Asiakasosallisuus on käsitteenä abstrakti, emmekä käyttäneet sitä asiakkaita haastatellessa sellaisenaan, mutta meidän olisi pitänyt konkretisoida se yksinkertaisemmiksi ja helpommin vastattaviksi kysymyksiksi.

Haastattelu on joustava tapa kerätä aineistoa esimerkiksi siksi, että tutkija voi halutessaan esittää lisäkysymyksiä sen mukaan, mikä tilanteessa on tarpeellista. Haastattelu tapahtuu suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, jolloin lisäkysymyksiä ja tarkennuksia voi esittää spesifisti. (Hirsjärvi ym. 2009, 185, 204–205; Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Haastatteluissa lähtökohtanamme oli käyttää avoimia kysymyksiä. Niihin vastaaminen oli asiakkaille vaikeaa ja päädyimme usein jopa huomaamattamme esittämään avointen kysymysten sijasta tarkennettuina kysymyksinä suljettuja kysymyksiä. Suljetut kysymykset ovat

mielestämme ongelmallisia, sillä niillä saatetaan johdatella haastateltavaa, jolloin hänen aito mielipiteensä ei välttämättä tule esille.

K: Vielä jos katellaan vähän tätä lomaketta, nii mitä mieltä sä oot näistä kuvista, mitä täällä on?

V: En oo oikein tietonen tästä mutta.

K: Et oo oikeen tietonen, herääkö mitään ajatuksia noista kuvista?

V: Ei.

K: Ei herää, okei.

K: Onko noi kuvat sun mielestä tärkeitä tossa vai?

V: Joo.

K: Miksi ne on tärkeitä?

V: Että tota jos ei oikein tiiä, että täytyy vähän kattoo.

K: Nii et ne vähän niinku auttaa jotenki?

V: Nii nii.

Asiakkaiden vastauksia lukiessamme pohdimme, vaikuttiko vastauksiin asiakkaiden halu vastata jollain tietyllä tapaa oikein tai odotetusti. Korostimme haastattelutilanteissa sitä, että haastateltavat saavat tuoda kaikki ajatuksensa esiin, emmekä odottaneet heiltä mitään tiettyjä vastauksia. Oheisessa esimerkissä haastateltavamme hämmästeli kysymystämme siitä, olivatko arviointimenetelmän tehtävät olleet tylsiä.

K: No onko täällä ollu sun mielestä tylsiä tehtäviä?

V: Tylsiä tehtäviä!?

K: Jos sä mietit näitä.

V: Tylsiä tehtäviä!?

K: Niin, vai onko ne ollu vaan kivoja? Tääl on erilaisia.

V: Mitä te, mitä sä luulet tylsiä tehtäviä?

K: No mitäs tylsä tarkoittaa, vähän semmosta huonoa.

V: Nii.

K: Ni onks täällä ollu sellasia vähän huonoja tehtäviä?

V: Ei.

K: Ei, eli onko kaikki tehtävät ollu kivoja?

V: Joo tosi hauskoja.

Sosiaalisesti hyväksytyjen vastausten antaminen on ihmiselle haastattelutilanteessa ominaista, mikä osaltaan voi heikentää tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi ym. 2009, 206). Luotettavuutta voi heikentää myös se, että kehitysvammaisen voi Kartion (2009, 63–64) mukaan osoittaa ristiriitaisesti olevansa keskustelussa samaa mieltä toisen osapuolen kanssa, vaikka olisi juuri esittänyt vastakkaisen näkemyksen asiasta. Vaikka haastatteluissa emme tuoneet esiin omia

mielipiteitämme, asiakkaat saattoivat silti koittaa vastata sen mukaan, mitä oletivat meidän ajattelevan. Haastattelutilanne saattoi olla osalle haastateltavista jännittävä, millä voi Hirsjärven ym. (2009, 206) mukaan myös olla vaikutusta haastateltavien vastauksiin.

Päätimme ennen haastatteluja olla lähettämättä haastattelukysymyksiä etukäteen haastateltaville, mikä oli mielestämme onnistunut ratkaisu. Halusimme tarjota erityisesti ryhmähaastatteluun osallistuneille työntekijöille mahdollisuuden vastata spontaanisti juuri niitä ajatuksia, jotka tilanteessa syntyivät, ilman etukäteen harkittuja vastauksia.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012, 6) mukaan hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä niiden arvioinnissa noudatetaan rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta. Toisten tutkijoiden julkaisuihin tulee viitata asianmukaisella tavalla (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Opinnäytetyöprosessissa toimimme parhaamme mukaan näiden käytäntöjen mukaisesti. Suhtauduimme tutkittavaan aiheeseen ja haastateltaviin kunnioittavasti. Huolehdimme haastateltavien anonymitetistä ja säilytimme tutkimusaineistoa asianmukaisesti niin, ettei se päätynyt ulkopuolisille.

Toimintaamme eettisyyttä tarkastellessamme huomasimme siinä myös kehitettävää. Olimme haastatteluja ennen yhteydessä pääasiassa vain yhteyshenkilönä toimineen Lampun työntekijän kanssa. Haastateltavat asiakkaat valikoituivat siten, että jokaiselta neljältä työntekijältä osallistui yksi asiakas tutkimukseen. Jälkikäteen ajateltuna on mielestämme erikoista, että tutkimme muun muassa sitä, kuinka arviointimenetelmä edistää asiakasosallisuutta, mutta valitsimme haastateltavat ja sovimme haastatteluista hyvin työntekijälähtöisesti. Olisimme voineet sopia haastatteluista yhdessä asiakkaiden kanssa ja pyytää ensisijaisesti haastateltavaksi heitä, joita tutkimukseen osallistuminen kiinnosti tai innosti sen sijaan, että he määräytyivät työntekijöiden mukaan. Toisaalta haastatteluihin osallistuvien asiakkaiden tuli olla sellaisia, jotka ovat ylipäänsä käyttäneet arviointimenetelmää, jotta heillä oli tarvittavaa tietoa ja kokemusta sen käytöstä. Tutkimusmenetelmänä haastattelun etuna onkin, että vastaajiksi voidaan valita

henkilöitä, joilla on tietoa ja kokemusta tutkittavasta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74). Onnistuimme haastateltavia valittaessa siinä, että haastateltavat asiakkaat olivat kommunikaatiokyvyiltään eri tasoisia. Emme halunneet rajata haastateltaviksi osallistuvia sen mukaan, kuinka sujuvaa tai helppoa yhteinen kommunikaatiomme tulisi olemaan.

Teimme mielestämme virheen myös siinä, ettemme sopineet haastatteluiden ajankohdista asiakkaiden kanssa. Jos olisimme tehneet niin, asiakkaat olisivat saaneet itse kertoa, milloin haastattelut heille sopivat. Sovimme haastatteluajoista yhteyshenkilöemme kanssa ja haastattelu-aika oli haastateltaville lähinnä ilmoitusluontoinen asia. Mikäli olisimme sopineet asiasta yhdessä haastateltavien asiakkaiden kanssa, olisi se voinut helpottaa heidän orientoitumistaan ja valmistautumistaan haastattelutilanteeseen. Meidän olisi myös pitänyt haastattelutilanteiden alussa varmistua paremmin siitä, että haastateltavat ymmärsivät varmasti, mistä haastattelussa on kyse ja mitä tutkimme.

9.3 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tekoprosessi on vahvistanut kohdallamme sosionomin kompetensseista eli osaamisvaatimuksista erityisesti sosiaalialan eettistä osaamista, kriittistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamista sekä tutkimuksellista kehittämis- ja innovaatio-osaamista. Sosiaalialan eettiseen osaamiseen kuuluu taito asettua sellaisten yksilöiden ja ryhmien puolelle, jotka ovat yhteiskunnassa haavoittuvassa asemassa sekä kyky edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa (Diak 2016a). Se, että olemme tehneet opinnäytetyötä yhdessä, on mahdollistanut keskustelun ja sen myötä laajan kriittisen reflektion. Reflektointi on opettanut meitä analysoimaan yhteiskunnan epätasa-arvoa aiheuttavia rakenteita, jotka vaikuttavat kehitysvammaisten elämään ja oikeuksiin. Osallisuuden tutkiminen on vahvistanut haluamme edistää kehitysvammaisten osallisuutta ja osallistumisen mahdollisuuksia. Edellä mainittu osaaminen kuuluu sosionomin kriittiseen ja osallistavaan yhteiskuntaosaamiseen (Diak 2016a). Taito tuottaa ja arvioida tietoa, joka edistää hyvinvointia on osa sosionomin tutkimuksellista kehittämis- ja innovaatio-osaamista (Diak 2016a). Haluaisimme oppia lisää siitä, kuinka siirtää

osallisuuteen liittyvät arvot ja ajatukset käytäntöön. Kehitysvamma työn historia ja nykyisyys ovat tulleet meille tutummiksi opinnäytetyön tekemisen myötä. Olemme myös oppineet lisää siihen liittyvästä lainsäädännöstä.

Olemme tyytyväisiä siihen, että haastattelimme asiakkaita. Haastattelut vahvistivat vuorovaikutustaitojamme sekä asiakastyön osaamistamme käytännön läheisesti. Haastatteluiden litterointi ja läpikäyminen sai meidät pohtimaan sitä, millaista oma kommunikaatiomme on ja kuinka sitä tulisi kehittää selkokielisemmäksi ja ymmärrettävämmäksi.

Kirkon nuorisotyönohjaajan kompetensseihin kuuluu muun muassa eettinen ja arvo-osaaminen, kristillinen ihmiskäsitys ja ihmisarvon kunnioittaminen, yksilön kohtaaminen ja vuorovaikutustaidot (Diak 2016b). Opinnäytetyöprosessi on vahvistanut kohdallamme erityisesti näiden kompetenssien toteutumista. Opinnäytetyön tekeminen tutkimuksena kehitti kirkon nuorisotyönohjaajan kompetensseihin (Diak 2016b) kuuluvaa tutkivaa, kokeilevaa ja arvioivaa työtettä sekä tutkimus- ja kehittämisosaamistamme. Myös kompetensseihin (Diak 2016b) kuuluva taito arvioida kirkon toimintaa ja omaa työtämme vahvistui. Kehitysvammaisten osallisuuden toteutuminen kirkossa riippuu mielestämme liikaa työntekijöiden osaamisesta ja halusta toteuttaa sitä. Kehitysvamma työstä vastaavat pääasiassa papit ja diakonit (Suomen ev.lut. kirkko. Diakonia. Sosiaalinen hyvinvointi ja ihmissuhteet. Vammaisuus. Kehitysvammaisuus), mutta mielestämme on tärkeää, että myös kirkon nuorisotyönohjaajilla on siihen liittyvää osaamista, koska nuorisotyön toiminnan tulee olla kaikille avointa ja saavutettavaa.

9.4 Jatkotutkimus ja Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän kehittämisideat

Jatkotutkimuksen ja kehittämisen näkökulmasta selkeimpänä haasteena esiin nousi materiaalin käytössä selkokielistäminen ja konkretisoiminen. Kysymysten, joita Näin minä pärjään! -arviointimenetelmä käyttäjälleen tarjoaa, tulisi olla rajattomia ja yksinkertaisempia. Arviointimenetelmän kehittämisessä tulisi ottaa huomioon asiakkaiden kokemukset ja näkemykset sen toimivuudesta. Kehittämistä tulisi tehdä yhdessä kehitysvammaisten kanssa siten, että materiaali toisi esiin

asiakkaiden aidot ja riippumattomat mielipiteet avun ja tuen tarpeista. Kehittämissaasteena esitämme myös kysymyksen siitä, kuinka vaikeasti vammaisten henkilöiden osallisuutta voitaisiin vahvistaa palveluissa siten, että heidän aidot toiveensa ja tarpeensa tulisivat esiin entistä monipuolisemmin ja ilman työntekijöiden vaikutusta. Tutkimuksemme kannalta merkittävä jatkotutkimusaihe on arviointimenetelmän saavutettavuus ja sen kehittäminen. Lisäksi jatkotutkimusta voisi tehdä vertailemalla Näin minä pärjään! -arviointimenetelmää muihin arviointimenetelmiin. Vertailua arviointimenetelmien käytöstä voisi tehdä yhden yksikön sisällä, eri vammaispalvelujen välillä, kuntien välillä sekä kansainvälisellä tasolla.

Pohdimme, voisiko arviointimenetelmiä kehittää jatkossa joustavampiin muotoihin, esimerkiksi digitaalisiksi peleiksi. Tällöin kirjallisen materiaalin rinnalle voisi liittää käsiteltäviä aiheita selkeyttäviä kuvia tai videoita. Digitaalisuus mahdollistaisi kysymyspatteriston muotoilun siten, että tarkentavat kysymykset tulisivat esiin sitä mukaa, kun kysymyksiin vastaaminen etenee. Fyysisenä kirjallisena materiaalina arviointimenetelmä rajoittuu sivumääriin, eikä tarkentavia kysymyksiä tai aihetta selkeyttäviä apukuvia voi paperisissa lomakkeissa käyttää suurissa määrin ja joustavasti. Digitaalisuus voisi lisäksi antaa arviointimenetelmälle mahdollisuuden olla laajemman verkoston käytössä, kun sen jakaminen digitaalisesti olisi sujuvampaa ja ylipäättään mahdollista. Arviointimenetelmän käytössä voisi hyödyntää myös luovia menetelmiä, kuten tarinallisuutta, kuvataiteita ja musiikkia. Luovat menetelmät voisivat laajentaa sellaisten vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia ilmaista itseään, joilla on puhe-, luku- ja kirjoitusvaikeuksia. Niiden avulla heidän osallisuutensa palveluihin vaikuttamisessa arviointimenetelmän käytön kautta voisi vahvistua.

Kirkossa käytettävien materiaalien tulisi tukea enenevässä määrin kehitysvammaisten osallisuutta. Kehitysvammaiset voisivat olla mukana toteuttamassa esimerkiksi selkokieliä ja toiminnallisia hartauksia, saarnoja, opetuksia sekä lauluja. Työntekijäkeskeisyyden purkaminen on kirkossa ajankohtaista vähenevien resurssien seurauksena, ja kehitysvammaisten osallistamisen kaikkien seurakuntalaisten rinnalla tulisi olla itsestänselvyys. Näin minä pärjään! -arviointimenetelmä voi olla hyödyksi kirkon työntekijälle muistutuksena niistä aihepiireistä, joissa seurakuntalaisella saattaa ilmetä haasteita. Arviointimenetelmä voi avata

sekä johdatella työntekijää keskusteluun yhdessä seurakuntalaisen kanssa, oli hän kehitysvammainen tai ei. Arviointimenetelmän aihepiirit käsittelevät laajalaisesti elämän osa-alueita, jotka sopivat esimerkiksi hartaus- ja opetustekstien aiheiksi.

Opinnäytetyöllä saavutettiin sen tavoite tuottaa tietoa Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän käyttäjäkokemuksista. Esiin nousi haasteita, joita arviointimenetelmän käyttöön liittyy ja ehdotuksia siitä, kuinka sitä olisi mahdollista kehittää. Opinnäytetyössä pohdittiin myös kehitysvammaisten asemaa kirkossa. Tärkeää on, että niin kirkossa kuin sosiaalialallakin kehitysvammaisten osallisuus toteutuisi. Kehitysvammaisten tulee olla mukana toiminnan kehittämässä ja heidän mielipiteitään on kuultava ja kunnioitettava. Jokaisella kehitysvammaisella on oltava mahdollisuus vaikuttaa saamansa palvelun suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin.

LÄHTEET

- American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. Intellectual Disability. Definition. Saatavilla 5.4.2018 <http://aaidd.org/intellectual-disability/definition#.UoN56ie2Xlc>
- Diak (2016a). Sosionomi (AMK) -koulutuksesta valmistuneen osaamisvaatimukset eli kompetenssit. Saatavilla 22.9.2019 <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi/>
- Diak (2016b). Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö -koulutuksesta valmistuneen osaamisvaatimukset eli kompetenssit. Saatavilla 22.9.2019 <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi-amk-kirkon-nuorisotyö/>
- Eräsaari, R. (2005). Inkluisio, ekskluisio ja integraatio sosiaalipolitiikassa. Kiistakysymysten kartoitusta. *Janus* 13(3), 252–267. Saatavilla <https://journal.fi/janus/article/view/50315/15184>
- Eskola J. (2018) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 209–231). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Eskola, J., Lätti, J. & Vastamäki, J. (2018). Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (s. 27–51). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Gissler, M. & Sainio, P. (10.3.2016). Vammaisia on työikäisistä suomalaisista 7 tai 29 prosenttia. Saatavilla 11.4.2019 <https://blogi.thl.fi/vammaisia-on-tyoikaisista-suomalaisista-7-tai-29-prosenttia/>
- Hakala, K. (2013). Kehitysvammaisten koulutuspolkujen ja työntekijäkansalaisuuden mahdollisuuksia ja mahdottomuuksia. Teoksessa K. Brunila, K. Hakala, E. Lahelma & A. Teittinen (toim.), *Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset erot*. Helsinki: Gaudeamus.

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- ICD-10 Version 2016. Mental and behavioural disorders. F70-F79 Mental retardation. Saatavilla 5.4.2019
<https://icd.who.int/browse10/2016/en#/F70-F79>
- Ihmisoikeuskeskus. Vammaisten henkilöiden oikeudet. YK:n vammaisyleissopimus. Saatavilla 5.4.2019 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/vammaisten-henkiloiden-oikeudet/yk-n-vammaisyleissopimus/>
- Invalidiliitto. Tietoa. Vammaisten oikeudet. Vammaispalvelut ja sosiaalihuoltolaki. Saatavilla 5.4.2019 <https://www.invalidiliitto.fi/tietoa/vammaisten-oikeudet/vammaispalvelut-ja-sosiaalihuoltolaki>
- Kansalaisaloite.fi (12.6.2017). Selaa kansalaisaloitteita. Vammaisten henkilöiden välttämättömän avun ja tuen kilpailuttamisen lopettaminen. Saatavilla 5.4.2019 <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/2538>
- Kartio, J. (2009a). Kohti selkokielistä vuorovaikutusta. Teoksessa J. Koski (toim.), *Selkokieli ja vuorovaikutus* (s. 8–24). Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Kartio, J. (2009b). Selkokieli kehitysvammaisten ihmisten selkoryhmissä. Teoksessa J. Koski (toim.), *Selkokieli ja vuorovaikutus* (s. 61–90). Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Kehitysvammaliitto (15.2.2019). Etusivu. Ajankohtaista. Palveluiden kilpailuttamisen ongelmat on yksimielisesti tunnustettu. Saatavilla 5.4.2019
<https://www.kehitysvammaliitto.fi/palveluiden-kilpailuttamisen-ongelmat-on-yksimielisesti-tunnustettu/>
- Kehitysvammaliitto. Kehitysvammaisuus. Saatavilla 5.4.2019 <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/>
- Kehitysvammaliitto. Selkokieli. Saatavilla 21.9.2019 <https://www.kehitysvammaliitto.fi/selkokieli/>
- Kirkko Helsingissä. Kehitysvammaisille. Saatavilla 17.9.2019 <https://www.helsinginseurakunnat.fi/artikkelit/kehitysvammaisille>
- Kirkko Helsingissä. Saavu-messu yhdistää erilaiset ihmiset. Saatavilla 17.9.2019 <https://www.helsinginseurakunnat.fi/uutiset/e5AGyDk5z>

- Kultainen Venla. Arkisto. 2011. Saatavilla 12.2.2019 <https://www.kultainen-venla.fi/arkisto/voittajat-2011/>
- L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- L 1325/2015. Yhdenvertaisuuslaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>
- L 380/1987. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>
- L 381/2016. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160381#Pidp448189232>
- L 519/1977. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>
- L 731/1999. Suomen perustuslaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- L 812/2000. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2000/20000812>
- Leskelä, L. (2009). Selkokieli kahdenkeskisissä keskusteluissa. Teoksessa J. Koski (toim.), *Selkokieli ja vuorovaikutus* (s. 25–45). Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Lyhty ry. Saatavilla 5.4.2019 <https://www.lyhty.fi/>
- Lyhty ry. Työ- ja päivätoiminta. Oppimisyksikkö Lamppu. Saatavilla 5.4.2019 <https://www.lyhty.fi/lamppu>
- Mietola, R. (2018). Koko elämä palveluissa: vaikeasti kehitysvammaisen henkilön nuoruus ja elämäntilanne kehitysvammapalveluissa. Teoksessa M. Gissler, M. Kekkonen & P. Känkänen, *Nuoret palveluiden paikoissa: Nuorten elinolot -vuosikirja 2018* (s. 136–146). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Miettinen, S. & Teittinen, A. (2014). Deinstitutionalisation of people with intellectual disabilities in Finland: a political perspective. *Scandinavian Journal of Disability Research* 16(1), 59–76. Saatavilla <http://doi.org/10.1080/15017419.2012.761153>

- Miettinen, S. (2010). Vammaisuutta kuvaamassa. Maailman terveysjärjestön toimintakykyluokitukset vammaisuutta koskevan tiedon tuottamisen käytäntöinä. Teoksessa A. Teittinen (toim.), *Pois laitoksista! Vammaiset ja hoivan politiikka* (s. 42–64). Helsinki: Palmenia Helsinki University Press.
- Mohamud, N. (11.3.2018). *Finland's Down's model Maija Mattila makes strides on catwalk*. British Broadcasting Corporation. Saatavilla <https://www.bbc.com/news/world-africa-43287615>
- Papunet. Tietoa. Mitä on puhevammaisuus? Puhetta korvaava kommunikointi. Saatavilla 9.4.2019 <http://papunet.net/tietoa/puhetta-korvaava-kommunikointi-eli-aac>
- Raamattu*. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Rajala, P. (2012). Saavu: Kirkon saavutettavuusohjelma. Helsinki: Suomen ev.lut. kirkko.
- Rajalahti A., Ristikartano K., Kosola M., Ahlsten M. & Koski M. (2013). *Näin minä pärjään! Oma arvioni avun ja tuen tarpeistani*. Tampere: Kehitysvammaisten palvelusäätiö.
- Räty, T. (2017). *Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö*. Helsinki: Kynnys ry.
- Selkokeskus. Selkokieli. Määritelmä. Saatavilla 21.9.2019 <https://selkokeskus.fi/selkokieli/maaritelma/>
- Selkokeskus. Selkokieli. Tarvearvio. Saatavilla 21.9.2019 <https://selkokeskus.fi/selkokieli/tarvearvio/>
- Seppälä, H. (2010). Hoivan ja asumisen välimaastossa. Pohdintoja kehitysvammaisuuden kaksista kasvoista. Teoksessa A. Teittinen (toim.), *Pois laitoksista! Vammaiset ja hoivan politiikka* (s. 180–198). Helsinki: Palmenia Helsinki University Press.
- Suomen ev.lut. kirkko. Diakonia. Sosiaalinen hyvinvointi ja ihmissuhteet. Vammaisuus. Kehitysvammaisuus. Saatavilla 17.9.2019 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/sosiaalinen-hyvinvointi-ja-ihmissuhteet/vammaisuus/kehitysvammaisuus>
- Teittinen, A. (2006). Osallistava kasvatusta suomalaisessa koulutuspolitiikassa. *Kasvatus* 37(4), 359–370.

- Teittinen, A. (2010). Myönteisten mahdollisuuksien politiikka ja kehitysvamma. Teoksessa J. Saari & H. Hiilamo (toim.), *Hyvinvoinnin Uusi Poliitiikka - Johdatus Sosiaalsiin Mahdollisuuksiin* (s. 155–177). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Teittinen, A. (2012). Vammaiskäsityksen kehityksestä Suomessa. Teoksessa T. Oikarinen & H. Pölkki (toim.), *Näkökulmia vammaisuuteen* (s. 65–74). Helsinki: Vammaisfoorumi ry.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Hyvinvointi- ja terveyserot. Eriarvoisuus. Hyvinvointi. Osallisuus. Saatavilla 11.4.2019
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Julkaisut. Sähköiset käsikirjat. Vammaispalvelujen käsikirja. Asiakasprosessi. Asiakassuunnitelma ja palvelusuunnitelma. Saatavilla 2.5.2019 <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/asiakasprosessi/asiakassuunnitelma-ja-palvelusuunnitelma>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Julkaisut. Sähköiset käsikirjat. Vammaispalvelujen käsikirja. Tuki ja palvelut. Itsemääräämisoikeuden tukeminen. Saatavilla 11.4.2019 <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/itsemaaraamisoikeuden-tukeminen>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sähköiset käsikirjat. Vammaispalvelujen käsikirja. Johtaminen, valvonta ja tilastot. Vammaisalan viranomaiset ja valvonta. Sosiaalihuollon valvonta. Valtakunnallinen valvontaohjelma. Saatavilla 5.4.2019 <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/johtaminen-valvonta-ja-tilastot/vammaisalan-viranomaiset-ja-valvonta/sosiaalihuollon-valvonta/valtakunnallinen-valvontaohjelma>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sähköiset käsikirjat. Vammaispalvelujen käsikirja. Ajankohtaista. Vammaislainsäädännön uudistus. Saatavilla 5.4.2019 <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/ajankoh-taista/vammaislainsaadannon-uudistus>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (14.11.2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Saatavilla https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Vammaisfoorumi ry. Arvot. Saatavilla 12.4.2019 <http://www.vammaisfoorumi.fi/arvot/index.php>
- Vammaisfoorumi ry. Etusivu. Saatavilla 12.4.2019 <http://www.vammaisfoorumi.fi/index.php>
- Vammaisfoorumi ry. Tavoitteet. Saatavilla 12.4.2019 <http://www.vammaisfoorumi.fi/tavoitteet/index.php>
- Vehmas, S. (2005). *Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Veneri.net. Arki ja palvelut. Kommunikointi. Saatavilla 9.4.2019 <https://veneri.net/yleis/kommunikointi>
- Vesala, H. (2010). Hameennappi ja haalari. Tutkimus puhumattoman, vaikeasti kehitysvammaisen naisen itsemääräämisestä ja valinnanmahdollisuuksista. Teoksessa A. Teittinen (toim.), *Pois laitoksista! Vammaiset ja hoivan politiikka* (s. 180–198). Helsinki: Palmenia Helsinki University Press.
- World Health Organization (2011). *World report on disability*. Saatavilla https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/en/
- World Health Organization. Health topics. Disabilities. Saatavilla 11.4.2019 <https://www.who.int/topics/disabilities/en/>
- Yle. Aiheet. Musiikki. Pertti Kurikan nimipäivät. Saatavilla 12.4.2019 <https://yle.fi/aihe/musiikki/pertti-kurikan-nimipaivat>
- Yle. Areena. Ohjelmat. Toisenlaiset frendit. Saatavilla 12.2.2019 <https://areena.yle.fi/1-3511552>

LIITE 1. Tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPA

Oppimisyksikkö Lampussa tehdään tutkimus keväällä 2019. Tutkimuksessa tutkitaan arviointimenetelmää, jonka nimi on "Näin minä pärjään!". Tutkimuksessa haastatellaan lamppulaisia siitä, mitä mieltä he ovat arviointimenetelmästä. Haastattelut taltioidaan. Taltiointit hävitetään tutkimuksen päätyttyä.

Tutkimuksen tekevät Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijat Mirjami Honkanen ja Hilla Kaartti. Tutkimuksen tulokset julkaistaan osana heidän opinnäytetyötään. Haastateltavien lamppulaisten henkilöllisyys jää vain opinnäytetyön tekijöiden ja Lampun ohjaajien tietoon. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.

Haastateltavan suostumus

Haastateltavan nimi:

Allekirjoitus:

Nimenselvennys:

Päivämäärä ja paikka:

Huoltajan/edunvalvojan suostumus

Allekirjoitus:

Nimenselvennys:

Päivämäärä ja paikka:

Opinnäytetyön tekijöiden yhteystiedot:

Mirjami Honkanen mirjami.honkanen@student.diak.fi

Hilla Kaartti hilla.kaartti@student.diak.fi

Opinnäytetyötä ohjaavan opettajan yhteystiedot:

Sanna-Maija Kohonen sanna-maija.kohonen@diak.fi puh. 040 509 1006

LIITE 2. Haastattelurunko

Haastattelu oppimisyksikkö Lampun asiakkaille

- Mikä Näin minä pärjään! -lomake on?
- Kerro, miten lomaketta käytetään.
- Kenen kanssa käytät lomaketta?
- Miksi lomaketta mielestäsi käytetään?

- Millaista lomaketta on täyttää?
  - Minkälaiset tehtävät ovat helppoja? Entä vaikeita? Kivoja? Tylysiä? Turhia? Hyödyllisiä?
  - Voisitko asettaa jonkin kuvan tehtävän kohdalle osoittamaan sitä, mitä ajattelet tehtävästä?
    - Miksi asetit juuri tämän kuvan? Millainen asettamasi kuva on? Mitä se tarkoittaa?

- Onko tehtävien teosta ollut sinulle apua? Millaista apua?
- Onko työntekijöille ollut apua siitä, että olet tehnyt lomakkeen tehtäviä? Millaista apua?

- Mitä haluaisit vielä sanoa lomakkeeseen liittyen?

Haastattelu oppimisyksikkö Lampun työntekijöille

- Mitä tavoittelette käytöllä?
- Mihinkin saatuja vastauksia käytetään?

- Miten olette käyttäneet arviointimenetelmää?
  - Millaisissa tilanteissa?
  - Kuinka usein?
  - Millä tavalla mahdollisesti sovellettu?

- Käytättekö arviointimenetelmää kaikkien asiakkaiden kanssa?
Miksi, miksi ei?

- Mikä arviointimenetelmässä on mielestänne toimivaa?
- Mikä arviointimenetelmässä ei toimi?
- Muuttaisitteko arviointimenetelmää? Miten?
- Miten asiakkaat ovat suhtautuneet arviointimenetelmän käyttöön? Millaista palautetta olette heiltä kuulleet/havainneet?
- Millaista hyötyä arviointimenetelmän käyttöön liittyy?
- Millaisia haasteita arviointimenetelmän käyttöön liittyy?

- Mitä haluaisitte vielä sanoa arviointimenetelmään liittyen?

LIITE 3. Näin minä pärjään! -arviointimenetelmän esimerkkilomake

Ihmissuhteet, työ ja vapaa-aika

13. Raha-asioiden hoitaminen

Tarvitsetko apua tai tukea
raha-asioiden hoitamiseen?

Raha-asioiden hoitamista ovat esimerkiksi
laskujen maksaminen, säästäminen ja
ostosten maksaminen kaupassa.

☐	KYLLÄ
☐	EI

Millaista apua tai tukea tarvitsen,
jotta pystyn hoitamaan raha-asioitani?

Ihmissuhteet, työ ja vapaa-aika

Jos tarvitsen apua tai tukea:

1. Avun tai tuen muoto

1	Pärjään, jos autat tarvittaessa
2	Pärjään, jos kerrot minulle ohjeita ja olet lähelläni
3	Pärjään, jos teet osan tehtävästä kanssani
4	Pärjään, jos autat minua koko ajan

Pisteeni tältä sivulta: _____

Muuta huomioitavaa?

LIITE 4. Esimerkki aineiston analysoinnin apuna käytetyn taulukon rakenteesta

Teema 1: käyttökokemukset			
Alateema → Haastateltava ↓	Positiiviset	Negatiiviset	Neutraalit
H1			
H2			
H3			
H4			
H5			
H6			
H7			
H8			